Anul V. 15 Maiu—1 Iunie, 1911. Nr. 10—11.

# REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

## D-L N. IORGA ȘI CHESTIA BISERICEASCĂ.

Sfântul Ioan Gură de aur a zis odată că «un singur om poate însufleţi un întreg popor». Aceste cuvinte mi-au venit în minte acum câteva zile, când presa românească de pretutindeni, ca un ecou al sentimentelor tuturor bunilor Români, a felicitat şi sărbătorit pe dl N. Iorga, din prilejul împlinirei alor 40 de ani. Iată *omul*, mi-am zis, care într'adevăr a făcut să vibreze coardele inimii unui popor întreg, — omul, care a ridicat cu braţ puternic steagul culturii noastre naţionale, făcându-l să fâlfâe şi să se entuziasmeze de dânsul toate inimile curate româneşti! In faţa operei uriaşe, pe care a săvârşit-o acest bărbat fenomenal, în ogorul ştiinţii şi al vieţii întregului neam românesc, ne plecăm cu reverenţă şi asociindu-ne împreună cu cititorii acestei reviste, la sincerile urări de bine ce i s'au adus, cu inima curată rugăm pe bunul Dumnezeu să-i dăruiască sănătate şi vieaţă îndelungată, ca să ne fie şi în viitor ceeace ne-a fost până acum!

Ca să cunoaştem cu câtă înţelegere largă şi pătrunzătoare tratează dl N. Iorga problemele vitale ale neamului nostru, vom redà părerile ce şi le-a format în chestiunea bisericească, care a ajuns atât de actuală, dar nu pentru importanţa intrinsecă ce o are şi care ar trebuì să i-se dea totdeauna, ci pe urma dureroaselor evenimente din sf. Sinod al bisericii României. Dsa şi-a spus părerile în această chestiune cu multă competinţă, în discursul [1] ce l-a ţinut în cameră asupra Legii sinodale împrici-

[1] Vezi: «*Neamul Românesc*» a. IV. Nr. 31— 32. Rugăm şi noi pe dl N. Iorga să reediteze acest discurs, care la noi e foarte puţin cunoscut.

nate, care discurs conţine «o declaraţie de principii care se dovedesc adevărate până la cel din urmă punct de doctrină şi enunţarea unor prevederi, care toate s'au adeverit, afară de una care se va adeverì şi aceea: *Legea sinodală e anticanonică*».[1] Ca unul care a străbătut dela un capăt la altul istoria bisericii şi a vieţii religioase a Românilor, pe care ni-a înfăţişat-o în cele două volume şi în alte câteva scrieri speciale din istoria bisericii româneşti, dl N. Iorga a fost în măsură să-şi formeze, pe calea aceasta a inducţiunii istorice, convingerile despre ceeace este şi despre ceeace trebue să rămână biserica, pentruca să-şi poată îndeplinì chemarea ei. Aceste convingeri stau în deplin acord cu principiile de vieaţă ale bisericii, căci iată ce mărturisire de credinţă face: «*Biserica este o instituţie de ordin divin; ea are principiile sale imutabile*, are o jurisdicţie care pleacă dela acele principii şi are forme de cârmuire, de administraţie, care sunt în legătura cea mai strânsă cu însuş spiritul bisericii. Vedeţi, este uşor de zis: dogma este una, canonul este alta, ierarhia al treilea lucru. Se pot face fel de fel de împărţiri de soiul acesta, dar biserica nu îngădue această împărţire pentrucă nu se pot face cu privire la dânsa subtilităţi de cugetare, de logică, de doctrină. Biserica, în întregimea sa, este un singur lucru. Acesta formează unitatea ei absolută, frumuseţa armonioasă, grandioasa durabilitate a bisericii, că dela dogmă până la cel din urmă act de jurisdicţiune pe care îl săvârşeşte un episcop, care a primit puterea pe care Christos a dat-o apostolilor, totul este legat în cea mai strânsă legătură. — Nu poţi împărţì aici: una mie alta ţie. *Biserica reprezintă un cristal desăvârşit de dogmă, jurisdicţiune, administraţie.* Nu poţi să umbli cu un organism atât de delicat şi absolut precis, fără ca, falsificând o parte, să nu-i falşifici spiritul, să nu-l descristalizezi, fără ca, atingând unul din unghiurile sale, să nu ajungi la atingerea însăşi a esenţei sale, dela care au plecat şi cele mai mărunte din aceste unghiuri».[2] Biserica, astfel înţeleasă, trebue să trăiască în conformitate cu dogmele şi canoanele ei, căci «canoanele nu sunt un lucru de glumă, sunt însăşi temelia pe care se sprijină biserica lui Iisus Christos; poţi să faci *altă* biserică, dar nu este aceia

---

[1] «*Neamul românesc*», a. VI. Nr. 62.
[2] *Discurs* etc. «*Neam. rom.*» a. *IV*. Nr. 31—32, pag. 503.

biserica lui Christos şi nimeni nu este dator să rămână în aceastalaltă biserică... Biserica noastră este «sobornicească şi apostolească». Puterea lui Christos, întemeietorul bisericii şi stăpânul sufletesc al bisericii, s'a coborît asupra apostolilor şi dela apostoli a trecut puterea la episcopi, iar episcopii îşi transmit puterea aceasta, plecând dela Christos şi trecută prin apostoli, o transmit pe rând dela un episcop la alt episcop. Această putere cuprinde în ea dreptul de a legà şi deslegà, dreptul jurisdicţiei absolute şi depline. Nimeni nu poate scoate pe cineva de sub autoritatea episcopului său, nimeni nu poate să scoată pe un membru al clerului în afară de exerciţiul firesc al dreptului de stăpânire al episcopului (cum face legea sinodală cu membrii Consistorului superior bisericesc)»[1]. Biserica care nu trăeşte în bazele ei, este «o biserică conruptă, desfiinţată în principiile ei», şi o atare biserică nu-şi poate îndeplinì chemarea.

Nu trebue să fie astfel biserica ortodoxă română, căci «nu numai că avem o veche biserică ortodoxă, solidă şi curată, dar biserica aceasta are tradiţiile ei proprii, cari trebue cunoscute măcar de cine se încumetă acum să vie să schimbe biserica aceasta în înseşi elementele principale ale vieţii sale».[2] In această biserică «se cuvine a vedeà una din formele cele mai vechi şi cele mai bogate ale vieţii noastre naţionale»... ea ne oferă «priveliştea unei vieţi organizate, aproape milenare, în cursul căreia mitropoliţii, episcopii, egumenii şi aşa de adeseaori şi smeriţii călugări şi umilii preoţi de mir au dat poporului, ei singuri aproape, toată învăţătura, au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfântă, cu o artă în legătură cu gustul şi cu nevoile lui, au sprijinit statul fără să lase a fi înghiţiţi de dânsul, au călăuzit neamul pe drumurile pământului fără a-şi desface ochii dela cer şi au ridicat mai sus de toate ramurile gospodăriei româneşti, — dând istoriei noastre cărturari, caligrafi, sculptori în lemn, argintari, oameni de stat, ostaşi, mucenici şi sfinţi».[3] «In veacul al XIX-lea, în veacul care abià s'a încheiat, am avut una din cele mai strălucite figuri de arhiereu, care se poate întâlnì în oricare ramură a bisericii ortodoxe, un

---

[1] *Idem*, pag. 506.
[2] *Idem*, pag. 496.
[3] *Ist. bis. rom.* Prefaţă.

arhiereu care erà judecat de contimporanii săi că stă într'un rând cu sfinţii: Veniamin Costachi. Ce figură mai luminoasă de arhipăstor se poate întâlnì în toată desvoltarea bisericii *universale*? Că s'a văzut şi câte unul mai mare şi mai sfânt? Se poate. Dar puţini vor fi fost în acelaş rând cu dânsul, în ceeace priveşte sfinţenia şi măreţia. Veniamin Costachi a făcut şcoală, şi pe când el făceà şcoală cu clericii din Moldova, aici, în Ţara românească, mitropolitul Grigorie... luat ca simplu diacon dela Căldăruşani, a păstorit cu o inimitabilă vrednicie aici, în scaunul Ungro-vlahiei. Şi, dupăce, sdrobit de prigonirile duşmanilor neamului nostru, sdrobit de prigonirea rusească care l-a trimis în Basarabia, a murit, a venit un rând întreg de clerici crescuţi în tradiţiile lui curate, cuprinşi de iubirea de Christos, de iubirea de neam, de iubirea de ţară şi neam, şi au păstorit aici în Muntenia».

«De abià pe la 1860 începe decadenţa bisericii noastre, decadenţă foarte repede şi care merge continuu...» până la evenimentele dureroase din vremea din urmă. «Şi cauza pentru care dela 1860 până la începutul acestui veac nou biserica noastră a decăzut continuu, *este că n'a fost lăsată în rosturile ei bisericeşti, că statul s'a amestecat în socotelile ei bisericeşti*».

«Este bine sau rău să se amestece statul în biserică? Necondiţionat, este rău ca statul să se amestece în biserică ori-unde, deci şi aici la noi, unde suntem opriţi în această privinţă de tradiţiile bisericii. Biserica, atâta vreme cât s'a călăuzit de sine, ni-a dat arhierei vrednici, ni-a dat o vieaţă exemplară şi au izvorît din ea foloase mari pentru vieaţa culturală, pentru vieaţa morală, pentru vieaţa noastră naţională în genere».[1]

Cu toate că biserica îşi dăduse partea ei pentru unirea principatelor, totuşi Cuza şi bărbaţii de stat de atunci au avut faţă de biserică o politică cu desăvârşire greşită. Ei n'au pornit ca vrăşmaşi împotriva bisericii, dar erau oameni crescuţi în Franţa, crescuţi la Paris, în ideile anticlericale. Ei îşi ziceau: «Bisericii trebue să-i îngustăm rolul, biserica nu poate să meargă dela sine, ci trebue să întrevie statul cu conştiinţa lui deplină, ca să-i fixeze rostul cum se cuvine... Ce să te încurci cu canoanele, ce să te încurci cu tradiţiile bisericeşti, ce să faci distincţii subtile în ceia

---

[1] «*Neam. rom.*» a. IV., nr. 31—2, pag. 492—3.

ce priveşte unitatea esenţială a dogmelor, a canoanelor, a iurisdicţiei şi, în mare parte, a administraţiei bisericeşti? Se procedează după ideile dela Paris, se procedează mireneşte, fără nici un scrupul, fără nici o părere de rău, prin numirea deadreptul a personalului care trebue să stea în fruntea bisericii române; iar pentru hotărîrile privitoare la chestiunile bisericeşti, ai sinodul ales, şi în acest sinod poate să fie şi vlădica şi preotul şi mireanul, dacă e profesor cu cunoştinţe teologice!... Reforma lui Cuza n'a produs o biserică mai bună, ci a produs o biserică desbinată, sfărâmată în două. In vremea reformei lui Cuza a fost *schizma;* bisericile celelalte din Răsărit nu ne-au mai recunoscut. Eram în afară de vieaţa ortodoxă, de vieaţa canonică ortodoxă. Veţi zice: puţin ne pasă; suntem ţară independentă. Nu e tot acelaş lucru cu biserica: noi suntem ţară *independentă,* biserica noastră însă e *autocefală.* Şi statul trebue să înţeleagă această autocefalie în sensul că autocefalia nu exclude comunitatea religioasă bisericească cu alte biserici ortodoxe, şi trebue să înţeleagă această autocefalie şi în alt sens: că biserică autocefală nu înseamnă biserică ce merge după capul d-tale, ci biserică ce merge după capul ei şi după acel organ, recunoscut de toată lumea, recunoscut de constituţie, în tomosul patriarhal de deslegare a autocefaliei noastre, şi de bisericile surori, acel organ, Sinodul, care este singurul reprezentant al autocefaliei bisericii noastre». Având sinodul importanţa aceasta centrală, în care culminează puterea în biserică, el trebuià să fie organul competent să iniţieze şi să aducă reformele necesare în biserică. «El trebuià, cu dreptul său exclusiv, să se fi ocupat de necesitatea reformei, el să fi luat o hotărîre în acest sens şi, după ce, pe urmă, această autoritate sinodală, chemată ca sinod în sesiunea lui obişnuită, sau extraordinară, iar nu ca un conventicol de episcopi mai blajini, mai maleabili, nu în conventicol, ci în calitatea lui de Sinod, în plenitutidinea drepturilor sale şi în stăpânirea deplină a autorităţii sale, el să fi luat hotărîrea şi, pe urmă, noi, laicii, reprezentanţii legali laici ai societăţii, noi să fi recunoscut solemn aceste măsuri, pe cari corpul reprezentativ al bisericii româneşti să le fi luat el întâiu, potrivit cu drepturile sale». Dar nu s'a procedat astfel, ci s'a făcut un «compromis» între două părţi luptătoare: între membri Sinodului consultaţi în afară de şedinţele Si-

nodului, şi între reprezentanţii guvernului. Din acest compromis a rezultat legea sinodală: «unii mai lasă ceva, alţii mai dau în schimb... Se vede cât de colo această luptă între unii cari nu vor să dea nimic şi între ceialalţi cari vor ca măcar jumătate să o ia înapoi de partea lor. S'a ajuns la dualitatea Sinodului şi a Consistorului bisericesc superior».[1] Astfel creată, legea sinodală este o «operă politică».

Dl N. Iorga a criticat această lege în mai multe amănunte ale ei, arătând cum prin ea se loveşte Sinodul, care «rămâne în atitudinea lui ieratică ca un sfânt bizantin păzând racla în care sunt cuprinse «unitatea administrativă, disciplinară şi naţională a bisericii noastre». Sfântul Sinod nu se încurcă (dupăcum îi prescrie noua lege) în multe lucruri bisericeşti: el rămâne în sferele de sus. Aceasta înseamnă a suprimà o instituţie ridicându-o în înaltul cerului. O respecţi aşa de mult, te apropii cu atâta sfială de dânsa, încât mai n'o vezi şi mai că ai dorì să nu existe». Locul Sinodului îl ia în chestii importante bisericeşti Consistorul superior «care cuprinde în el Sinodul, dar îl majorizează. Îl cuprinde Sinodul cum pântecele chitului cuprindeà pe Iona; dar pe Iona l-a fost înghiţit chitul; erà Iona în pântecele chitului, dar numai el ştià cum. Aşa şi cu Sinodul: îl cuprinde Consistorul superior, dar vai de capul lui, căci o să fie necontenit majorizat şi terorizat de Consistorul superior», ai cărui membrii sunt aleşi prin puterea politicei. Gândul ministrului de culte (dl Haret) «a fost să înlăture Sinodul cel vechiu, înlocuindu-l cu un Sinod nou, cuprinzând într'ânsul preoţi, delegaţi ai diferitelor instituţiuni şcolare bisericeşti şi delegaţi ai mănăstirilor. Să fie adecă alt Sinod decât acel de odinioară: cu mai mulţi membrii, mai egalitar, mai democratic, mai corespunzator cu cele mai moderne dintre ideile moderne, mai asămănător cu Sinodul din Rusia sau cu înfăţişarea sinoadelor din Balcani, sau cu înfăţişarea sinoadelor naţionale ale Românilor de peste munţi».[2] Dar o analogie între biserica ortodoxă din Regat şi între bisericile Românilor de aiurea, sau oricare alte biserici organizate după acelaş tipar... e cu totul greşită. Pentrucă: «biserica la noi, în România cea liberă, nu e altceva decât biserică, îndeplinindu-şi rostul ei bisericesc. În

[1] *Idem*, pag. 494, 496–497, 503–504.
[2] *Idem*, pag. 504, 508, 502.

aceste rosturi bisericeşti îşi poate aflà ea şi cea mai mare înălţime şi cea mai mare scădere, şi cele mai înalte merite, şi cele mai înjositoare păcate. În acest rost bisericesc şi numai în acesta. Biserica noastră nu are deci alte rosturi decât cele bisericeşti; nu pretinde nimic dela altă putere, dar să faci bine să nu te atingi de aceste singure rosturi pe care poate să le aibă. Ei bine, aşa este oare situaţia bisericii româneşti din Ungaria? Biserica ortodoxă românească din Ungaria are, în adevăr, un Sinod alcătuit şi din laici, din mireni... În Ardeal, însă, este un fel de Parlament. Sinodul acesta parlamentar nu se ocupă numai de rostul bisericii, ci şi de rostul şcolii şi al culturii, şi nu odată Parlamentul acesta a avut o însemnătate... şi chemarea acestui Parlament este totdeauna o chemare naţională. De ce? Pentrucă acolo este singurul fel prin care se poate manifestà solidaritatea naţiunii noastre. Neamul nostru acolo în Ardeal nu poate să se arete în faţa lumii în altă alcătuire publică decât în această alcătuire a Sinodului bis. ortodox. Un cap cu totul superior... Şaguna, a fost acela care a ştiut în ocazie prielnică să smulgă pentru neamul nostru măcar această formă de reprezentare naţională în cadre bisericeşti».[1]

Dacă erà vorba să se facă o reformă în biserica ortodoxă din Regat, ea trebuià să se facă pe altă cale, «pentrucă nu printr'o astfel de lege, care loveşte sinodul, care loveşte în Sinod principiile însaşi ale bisericii noastre, potrivit cu care principii a fost organizat Sinodul, nu printr'o astfel de lege se puteà reformà biserica noastră, ci altfel... Dacă până acum cauzele scăderii, cauzele decăderii bisericii noastre au venit din necontenitul amestec al Statului, amestec fără rost, în afacerile bisericeşti, — calea erà indicată: nu aveà statul decât sa mai slăbească mâna aceasta grea şi aspră, de-asupra bisericii».[2]

Din acest amestec neiertat al statului în biserică vine, în parte, şi răul prelaţilor. «Dacă episcopii şi mitropoliţii din vremea noastră, din această tristă vreme pentru biserică sunt răi... aceasta se datoreşte amestecului statului, cum am mai spus-o, care nu este independent de partidele politice şi în bine şi în rău, şi se datoreşte încă unui lucru: Vlădicii de odinioară erau buni, *căci,*

[1] *Idem,* pag. 494--5.
[2] *Idem,* pag. 498.

*ieşeau din minunata şcoală de mănăstire:* erau nişte *călugări desăvârşiţi,* cari din cea mai fragedă vârstă se deprinseseră cu ideea aceasta, că vor trăì în însuşirile şi în marginile vieţii de călugăr. Vlădicii aceştia de odinioară se formaseră în acele splendide şcoli monastice, din Neamţ, sau din altă parte, care au dat atâtea ilustraţiuni bisericii şi literaturii noastre. Dacă episcopii de mai târziu au fost răi, aceasta se datoreşte şi faptului că mai toţi fuseseră în vremuri preoţi de mir, profesori de seminarii, profesori de licee, profesori la gimnazii, membrii ai clubului liberal, membrii ai clubului conservator... Şi, după un astfel de trecut, în legătură cu societatea profană, şi în legătură cu cele mai profane lucruri ale societăţii profane, s'au călugărit fiindcă le-a murit nevasta, şi în viitor strălucea aurul cârjei, aurul coroanei episcopale. Nu se poate ca oamenii aceştia să aibă aceiaşi valoare morală; oamenii aceştia nu se pot pune alături cu aceia a căror vieaţă erà de o unitate desăvârşită, admirabilă, cu aceia cari nu vedeau pe pământ decât binele legii lor, şi nu făceau decât fapte care să se cheltuiască pentru binele bisericii lui Christos. Prin urmare, nu m'aş bucurà dacă, pe urma acestei legi, ar veni preoţi de mir cari să se fi rugat lui Dumnezeu ca să rămână singuri pe lume spre a se găsì în conformitate cu prescripţiunile canoanelor cu privire la ocuparea unui scaun de episcop sau de mitropolit. Eu m'aş fi bucurat ca, din toate mănăstirile locuite de călugări pe cari publicul îi numeşte «trântori» — şi nu greşeşte când îi numeşte astfel, — ca din toate mănăstirile locuite de aceşti «trântori», să se fi ales un număr de mănăstiri bine îngrijite, în care să locuiască călugări de ispravă, călugări de cinste, călugări de muncă, călugări cărturari. Să fi fost un număr restrâns de mănăstiri în care să se aşeze tipografia cărţilor bisericeşti, facultatea de teologie, cu internatul ei, sau şcolile acelea de artă bisericească care să învie arta bisericească, şi arta bisericească să fie făcută astfel de către călugări, pentru călugări şi preoţi, iar nu de evrei şi evreice din Bucureşti, pentru toare bisericile şi mănăstirile noastre. Aş fi vrut să fi fost un număr de mănăstiri alese, cu călugări de elită, cum erau odinioară călugării dela mănăstirea Neamţu şi alte mănăstiri mari, potriviţi pentru a ocupà înaltele demnităţi de episcopi şi de mitropoliţi. N'ar fi fost cu putinţă? Şi, ca să nu se amărască sufletele ctitorilor pe lumea

cealaltă, se puteà ca, în afară de mănăstirile care ar fi avut onoarea de a fi pepiniere de arhierei, de ierarhi ai bisericii, în celelalte mănăstiri să se păstreze doi, trei călugări, atâţia câţi sunt de nevoie pentru îndeplinirea slujbei în apropierea mormântului acelora cari au întemeiat mănăstirea şi cari nu pot fi lăsaţi fără rugăciunile pe cari şi-le-au prevăzut prin dania lor».[1]

Aceste păreri, cari s'au adeverit întru toate prin evenimentele din urmă, le susţine dl N. Iorga şi în cuvântul de încheiere la Istoria bisericii româneşti, din care, spre întregire, reproduc următoarele: «Preoţii — scăpaţi de tutela epitropiilor de enoriaşi — ar puteà fi consultaţi în tot ce priveşte părţi din gospodăria bisericii, rezervând Sinodului dogma şi administraţia bisericească superioară, scoţându-l de sub tutela ministrului de culte. Nici într'un caz dintre preoţii trăiţi în mediul laic, materialist şi sceptic, amestecaţi în vieaţa politică, legaţi prin interesele familiei lor din preoţie, nu s'ar ridicà episcopii, prin voturi date potrivit cu interesele unui partid de astăzi, ale altui partid de mâne, în folosul unor preoţi văduvi»... Apoi: «Un fond al bisericii, cu izvoare mult mai bogate decât ale Casei Bisericii de astăzi, cu o conducere care să facă a se simţi voinţa arhiereilor, — impuinduli-se ori câtă răspundere pentru aceasta, faţă de înalta instituţie a Curţii Conturilor, — ar aveà să suporte cheltuielile clerului. Iar grija monumentelor bisericeşti, care sunt cea mai curată fală a noastră, nu poate fi împărţită cu nimeni de o comisiune a lor, cu caracter permanent, cu competinţă deplină şi cu puteri executive».[2]

Aşa înţelege dl N. Iorga chestiunea bisericească în bazele ei mai adânci. Am reprodus mai pe larg părerile D-Sale, fiind în măsură să servească spre orientare cetitorilor noştri într'o chestiune de o însemnătate atât de covârşitoare, şi fiindcă, cu privire la legea sinodală, şi această revistă a stat dela început, până ce dl N. Iorga nu-şi ţinuse discursul în cameră şi nu-i cunoşteam părerile în chestie, pe acelaş punct de vedere.[3] Am urmărit cu interes desfăşurarea evenimentelor bis. din urmă, fiindcă se tratà de interesele mari ale unei biserici ortodoxe surori, ale bisericii, care

[1] *Idem*, pag. 501—2.
[2] *Ist. bis. rom.* vol. II., pag. 317—318.
[3] Vezi »*Rev. Teol.*« a. III. (1909) nr. 2.

cuprinde în sine partea cea mai insemnată din corpul şi sufletul neamului nostru. Tocmai din cauza aceasta ne-a durut şi pe noi, când am văzut ce lovitură grea i se aplică bisericii surori, prin noua lege sinodală. Ne-a durut sufletul pe urma procesului ce a decurs în Sf. Sinod. Până ce P. S. S. episcopul Gherasim al Romanului stăteà pe teren principiar si combăteà legea, aveà toate simpatiile noastre, dar după ce a trecut pe terenul personal, nu l-am mai putut urmà, în afară de chestia plagiatului. Şi nu l-am mai putut urmà de când a lăsat să se apropie de P. S. Sa propagandiştii papişti, despre cari zice dl N. Iorga: «Acest grup mi-e profund antipatic: uneşte rafinăriile crude, intrigile tenebroase ale iezuitismului roman cu lăcomia brutală şi scârboasa lipsă de caracter a călugărilor de meserie din Orient. Sunt în el: politiciani cari n'au putut jucà un rol mai mare în politică şi se consumă de ambiţie, sunt samsari şi simbriaşi, şi străini pe cari păţania lui Baud nu i-a învăţat să respecte datoriile de ospitalitate faţă de România, care de sigur că nu se teme de intervenţia militară a Şviţerilor dela Vatican. Din acest moment nu mai aveam simpatie pentru *nici unul* dintre luptători. Revizia legii mă interesà numai. D. C. Arion o promite azi şi am dreptul să-l cred om loial».[1]



Convingerea că legea trebuie îndreptată e de-ocamdată singurul rezultat al răsboiului sinodal. Dar noi ştim un lucru: că stările într'o biserică nu se îndreptează prin legi, ci prin oameni buni, prin caractere creştine şi îndeosebi prin puternice personalităţi de arhierei. Când îi va trimite Dumnezeu biserici ortodoxe române din Regat, atunci mai curând de cât s'ar crede, toate se vor îndreptà spre bine.

În urma hotărîrii sf. Sinod, I. P. S. Sa mitropolitul primat a fost achitat, iar P. S. Sa episcopul de Roman a fost dimis. Singura întrebare pe care ni-o putem pune e: *oare a rămas cel bun şi s'a dus cel rău?* Dacă e aşa, va fi bine pentru biserică, iar în caz contrar: răul din urmă va fi mai mare decât cel dintâi. Noi nu suntem în măsură să ştim exact cum stau lucrurile. Noi avem numai dorinţa de a le vedeà cât mai bune, ca să ne însufleţim şi noi de bunătatea lor. Noi am vreà să strălucească atât de mult aurul catedralei morale a bisericii celei vii a fraţilor noştri de dincolo, încât noi, ceşti de aici, să vedem peste Carpaţi lumina şi strălucirea lui. Să dea Dumnezeu!

***Dr. Nicolae Bălan.***

---

[1] «Neam, rom.» a. VI. nr. 62.

## ŞTIINŢELE BISERICEŞTI.

După *Dr. W. Guettée.*

(Sfârşit).

### VIII.

Dupa Sfânta-Scriptură şi după teologie noi punem *Dreptul canonic* printre ştiinţele bisericeşti. Cunoştinţa dreptului este o adevărată ştiinţă, deoarece se întemeiază pe texte pozitive.

În biserica romană, dreptul canonic este un labirint, ce nu se poate descurcă. Începând cu falsele decretalii până la canoanele celui din urmă consiliu din Vatican, papii au acumulat grămezi de legi şi de ordonanţe, a căror lectură ar absoarbe viaţa întreagă a unui om, dedicat studiului şi cu răbdare. Nu-i de lipsă să fi cetit cineva tot acest amestec confus pentru a se convinge de două lucruri: că papii şi conciliile lor occidentale n'au avut de scop — prin canoanele şi decretele lor, decât să falsifice noţiunile cele adevărate despre legislaţiunea bisericei primitive, şi să facă legi de circumstanţă, dintre cari cele mai multe sunt demne de criticat din punctul de vedere al adevăratului spirit creştinesc.



Aceia, cari s'au aplicat cu ardoare la studiul dreptului canonic al bisericei romane, n'au putut cădeà de acord nici chiar cu privire la temeliile acestui drept; ei formează mai multe şcoale vrăşmaşe în completă contrazicere unele faţă de altele. Canoniştii ca şi canoanele formează tot atâtea babilonuri, în cari se vorbesc toate limbile, fără a-se puteà înţelege.

Au fost printre canoniştii romani, oameni de o erudiţiune adâncă: Van Espen, de exemplu, şi Tomassin. Am puteà să citâm şi alţii de o egală valoare. Dacă ei nu au ajuns să se înţeleagă e evident, că principiile ştiinţei, pe cari voiau să le adâncească, nu erau nici clare nici sigure.

De aci am puteà trage concluziunea, că Dreptul canonic al bisericei romane nu oferă bazele unei adevărate ştiinţe, şi că este un amestec confus de tot felul de lucruri, în cunoaşterea cărora poate cineva numai să aibă o erudiţie oare-care. Nici chiar în chestiunile de morală, canoniştii romani nu pot să se uniască. E de ajuns să comparăm între ei pre cazuiştii şcoalei riguroase *zise* ianseniste şi pre cazuiştii lăbărţaţi sau iezuitici, pentru a ne convinge, că în sânul romanismului au trecere decisiunile cele mai contradictorice şi că nici chiar morala însaşi n'are baze sigure.

Nu tot astfel stă lucrul în biserica ortodoxă. Întreaga legislaţiune a ei este cea a bisericii primitive. Ea a fost formulată mai

ales de către cele şepte sinoade ecumenice şi câteva sinoade provinciale, ale căror canoane au fost primite de biserica întreagă. Aceste canoane ale bisericei primitive, începând cu cele cari sunt cunoscute sub numele de *canoane ale apostolilor*, până în veacul al optălea, formează un condice de legi pozitive şi procură — prin urmare, elementele unei ştiinţe adevărate.

Aceste canoane sunt expresiunea celei mai înalte morale evanghelice şi biserica ortodoxă primeşte aceasta morală pozitivă, fără a se perde în mii de subtilităţi, mai mult sau mai puţin morale, ale cazuiştilor.

Ştiinţa dreptului canonic nu este deci în biserica ortodoxă nici prea complexă, nici prea grea. Legile sunt clare; comentarele, al căror obiect pot fi ele, nu sunt anevoioase, ori complicate, căci savantul ortodox nu se află în faţa unor legi contradictorice, pe cari el ar trebui să le explice şi să le coordoneze. El n'are lipsă decât să facă o lucrare comparativă între legile editate asupra aceluiaş obiect în diferite timpuri, pentru a hotărî caracterul adevărat al acestor legi şi a le determină înţelesul lor precis.

După Dreptul canonic, aşezăm ştiinţa liturgică, care îi este nedespărţită, fiindcă printre canoane sunt în mare număr, cari privesc *Liturgia* sau *slujba cultului*. Dar în afară de această parte a dreptului care am putea-o numì *liturgică*, există ştiinţa liturgiilor însaşi, adecă a riturilor admise pentru celebraţiunea sacrificiului euharistic şi ale diferitelor slujbe ale bisericei şi a rugăciunilor cari însoţesc aceste rituri.



Biserica primitivă a avut mai multe liturgii, a căror origine este din cele mai venerabile; a căută aceasta origine, a compara diferitele liturgii între olaltă; a asămână înţelesul exact al riturilor şi al rugăciunilor cu actele doctrinale ale bisericii şi a stabili concordanţa unora şi altora; a scoate la lumină spiritul adevăratei pietăţi creştine, care a insuflat pre venerabilii liturgişti ai bisericei primitive, aceasta este opera ce o întreprinde acela, care voieşte să studieze, *ca adevărat savant*, liturgiile bisericei. Acest studiu este roditor mai ales pentru desvoltarea spirituală a acelora, cari i-se dedică lui; dar produce totodată şi preţioase elemente pentru teolog, care scoate din liturgii mărturii pozitive şi sigure cu privire la credinţa bisericei. Tot asemenea găseşte şi istoricul bisericesc în ele mărturii, de cari el trebue să ţină socoteală pentru constatarea unor anumite fapte.

*Istoria Bisericii* ocupă un rang foarte important printre ştiinţele bisericeşti. Ea procură teologiei, dreptului canonic şi ştiinţei liturgice principalele elemente, pe cari se sprijinesc aceste ştiinţe.

Istoria bisericească a fost obiectul unor studii nemărginite în biserica romană şi în cele protestante; şi trebue să mărturisim că

savanţilor, cari aparţin acestor biserici occidentale, se datoresc nenumăratele documente, cari formează aşazicând scheletul istoriei.

Protestantismul posedà în veacul al XVI şi XVII lea savanţi adevăraţi, cari nu dispreţuiau studiul tradiţiunei bisericei. Biserica romană aveà de asemenea în sânul său, tot pe acele vremuri, numeroşi învăţaţi.

Toată lumea cunoaşte imensele lucrări ale benedictinilor. Alte congregaţiuni, cum sunt cele ale Oratorului, a iezuiţilor, a capucinilor, îşi dădeau contingentul lor de erudiţiune. Antagonismul ce există între savanţii protestanţi şi romanişti îi sileà atât pe unii cât şi pe ceialalţi, să fie circumspecţi în publicaţiunile lor, căci greşelile erau viu relevate de către adversari.

Romaniştii şi protestanţii au lăsat deopotrivă în lucrările lor urme din spiritul de partidă, care îi însufleţeà în contra voinţei lor, dar putem zice, că ei au publicat în genere cu bună credinţă textele manuscriselor, notând variantele cu îngrijire, dând dovadă de un spirit critic din cele mai vrednice de remarcat.

Marile lucrări de erudiţiune publicate în Apus procură pentru istoricul bisericesc elementele ştienţifice, de cari el are trebuinţă. Un număr considerabil de scriitori au încercat să construiască, cu aceste elemente, ceeace ei au numit *istorii.* Dar cei mai mulţi n'au avut răbdarea să citească cu îngrijire monumentele tradiţiunei şi n'au făcut despre acestea decât un studiu superficial, sub inspiraţiunea duhului, care îi stăpâneà. Protestanţi şi Romanişti se copiară unii pe alţii, luând de conducători principali pe cei dintâi, cari încercaseră să scrie istoria bisericei. De aci acea grămadă de compilaţiuni indigeste, cari foiesc în diferitele biserici romaniste şi protestante.

Romaniştii au voit să vadă în întreaga istorie biserica aşa fel, cum au format-o papii şi nu s'au temut să altereze textele şi chiar să inventeze texte, pentru a face să se crează, că papalitatea şi biserica sa se urcă până la apostoli.

Conduşi de un spirit contrar, protestanţii au voit să vadă sistemele lor în nişte epoce, când ele nu existau mai mult decât papalitatea şi nu s'au temut nici ei mai puţin de a denaturà textele sau înţelesul lor, pentru a-şi ajunge scopul.

Un fapt este sigur, că monumentele istoriei bisericei confundă deopotrivă papismul şi protestantismul. Noi putem să afirmăm aceasta cu ştiinţă, după ce am făcut din aceste monumente studiul întregei noastre vieţi.

Pentru a face asupra istoriei bisericeşti o operă într'adevăr ştienţifică, nu trebue să se ia ici-colea câteva texte sau câteva fapte izolate, a le coordonà când bine când rău, a deduce din ele consecinţe zise filozofice. Aceste generalităţi deduse din texte

sau din fapte izolate nu pot să fie adevărate. Noi am încercat să facem altcum decât înaintaşii noştri în opera, a cărei publicare am început-o. Pentruca această lucrare să fie *adevărată* şi *ştiinţifică*, am fuzionat în textul nostru documentele însăşi; am lăsat cuvântul scriitorilor contimporani ai faptelor, aşa fel, încât cetindu-ne cineva, ceteşte pe însuşi aceşti scriitori, ascultă glasul veacurilor creştine, glasul bisericei din fiecare epocă a vieţei sale.

Lucrarea noastră poate că a pierdut prin aceasta ceva din stilul strălucit şi pretenţios, căruia alţi scriitori îi sacrifică totul, chiar şi adevărul; dar noi ne-am cugetat că oamenii cei serioşi, cărora numai ne adresăm, vor preferà să ceteascä martorii tradiţiunei, decât să ne ceteascä pe noi înşine, pentruca să aibă o cunoştinţă exactă despre biserică în diferitele sale epoci.

Traducând documentele, sau rezumându le cu propriile lor expresiuni, noi am făcut o operă *catolică* (soborniceascä), adecă care nu este nici papistă, nici protestantă. Acest rezultat ne-a întărit în credinţa, că biserica catolică ortodoxă din Orient este biserica primitivă continuată până în zilele noastre.

Noi atragem atenţiunea ortodocşilor asupra acestui rezultat, la care am ajuns dând monumentele tradiţiunei în totalitatea lor şi interpretându-le cu bună credinţă. Ei vor învăţà în chipul acesta, că ce izvor bogat le prezintă istoria pentru apărarea venerabilei lor biserici.



Noi trebue să o mărturisim, că până în zilele noastre, ortodocşii n'au săpat din destul această mineră. Opurile publicate de ei n'au o valoare ştiinţifică, fără a excepţionà pre cel al învăţatului Contogoni, care nu este decât un resumat palid dintr'o operă occidentală. Lucrător de ciasul al unsprezecelea în câmpul ortodox, eu am deschis calea; voiu duce la capăt lucrarea, dacă Dumnezeu îmi pregăteşte mijloacele pentru aceasta, şi voiu puteà să mă mândresc, că am fost folositor Bisericei cultivând această ştiinţă frumoasă, care are de scop expunerea începuturilor şi desvoltărilor ei.

Prin articolele ce am publicat asupra *ştiinţelor ecclesiastice*, noi am voit să aţâţăm zelul ortodocşilor pentru a le cultivà şi să arătăm regulele principale, pe care trebue ei să le urmeze pentru-ca să ajungă la adevăr.

Acest adevăr este pe atât de uşor de dobândit pentru ortodocşi, pe cât este de grea apropierea de el pentru membrii Bisericilor disidente. Nădăjduim, că reflexiunile noastre nu vor fi pierdute pentru toată lumea, şi că Biserica, care a păstrat lumei adevăratul creştinism, se va arătà vrednică, prin ştiinţa sa, să iniţieze la adevăr pre aceia, cari l-au părăsit, pentru a se lăsà în posesiunea propriilor lor concepţiuni, şi cari l'au schimonosit din spirit de sistem.

***Ilie Beleuţă.***

## E OBLIGATĂ CĂSĂTORIA PENTRU PREOȚI?

Adeseori mi-s'a dat ocazia să aud susținându-se părerea, că în biserica noastră ar fi *obligat* fiecare candidat de preoție să se căsătorească, ca să poată primì taina hirotoniei. Unii chiar învață că taina căsătoriei ar fi o *condiție neapărată* pe care e dator să o împlinească tot cel ce dorește să ajungă preot de mir. Puținele cazuri dela noi, în cari au fost sfințiți preoți fără ca mai nainte să se fi căsătorit, le consideră ca abateri, mult—puțin neîngăduite, dela pretinsa *lege generală*, că fiecare preot ar fi obligat să se căsătorească înainte de a primì hirotonia.

Ceice susțin părerea aceasta, cred că o pot justificà provocându-se la împrejurarea că în biserica noastră nu există celibatul, de unde ar rezultà că la noi n'ar fi îngăduit să existe preoți necăsătoriți. Dar greșesc.

Lucrurile trebuesc bine distinse, dacă vrem să stăm în conformitate cu prescriptele bisericii ortodoxe și să nu ne formăm păreri arbitrare, cari n'au baze în doctrina și legislația bisericească.

Este adevărat, că în biserica ortodoxă nu există *celibatul*, adecă acea lege generală pentru preoți, care-i oprește de a trăì în căsătorie. El există în biserica romană apusană, fiind introdus pentru prima dată prin o hotărîre a sinodului din Elvira (în Spania, ținut la anul 305 ori 306), în sensul, că acei episcopi, presbiteri, diaconi și în genere toți clericii, *qui in ministerio positi sunt* și cari au intrat în cler ca oameni căsătoriți, nu mai au voe să trăiască în căsătorie, căci altfel vor fi depuși.[1] Unii istoriografi vechi bisericești (*Socrate*, Historia eccl. I, 11; *Sozomen*, Hist. eccles. I, 23) ne spun — și nu avem motiv să ne îndoim de adevărul spuselor lor, — că și la sinodul prim ecumenic din Nicea (a. 325) ar fi făcut careva dintre părinți propunerea să se introducă celibatul pentru preoții din întreaga biserică, în felul cum a hotărît și sinodul apusean din Elvira. Probabil *Osie*, episcop de Cordova în Spania, va fi venit cu această propunere, care însă n'a fost primită din partea sinodului. In contra ei s'a ridicat episcopul egiptean *Pafnutie*, un venerabil bărbat, care într'o energică cuvântare a zis, între altele, următoarele: «Nu e bine să se pună preoților un jug prea greu, căci căsătoria e un lucru cinstit și legăturile ei sunt curate. Nu e bine să se aducă bisericii stricăciune prin o strictețăexagerată, căci nu toți (preoții) pot să ducă un traiu lipsit cu totul de pofte... E destul să rămânem pe lângă aceea, ca acela, care a întrat în cler ca om ne-

---

[1] Canonul 33: «Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconibus vel omnibus clericis positis in ministerio abstinere se a conjugibus suis et non generare filios: quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur». Cf. *Dr. Carl I. Hefele*, Conciliengeschichte, tom. I, pag. 140.

căsătorit, nici să nu se mai căsătorească, precum e tradiţia veche a bisericii; dar să nu cerem dela preot să se despartă de soţia sa, cu care s'a căsătorit odată, pe când erà laic». Cuvintele acestea au făcut o adâncă impresie asupra membrilor sinodului, cu atât mai mult cu cât cel ce le spuneà erà un bărbat care n'a fost căsătorit niciodată, ci încă din copilărie, fiind crescut într'o casă de asceţi, a dus o vieaţă feciorelnică. Urmarea a fost, că sinodul a trecut la ordinea zilei peste propunerea de a se introduce celibatul şi le-a îngăduit preoţilor căsătoriţi în mod legitim să trăiască şi mai departe în legăturile căsătoriei.[1] De atunci şi până astăzi biserica ortodoxă a respins celibatul pentru preoţi. In veacurile primare ale bisericii le erà îngăduit chiar şi episcopilor să fie căsătoriţi. Canonul al 5-lea apostolesc vorbeşte nu numai de presbiteri şi diaconi, ci şi de *episcopi căsătoriţi.*[1] Când la a. 410 a fost ales ca episcop *Sinesie*, care erà om însurat, a pus condiţia să-i fie permis să trăiască şi mai departe în căsătorie. Dar deja de aici se poate vedeà, că pe acel timp episcopii căsătoriţi erau o raritate, pe când cei necăsătoriţi formau regula generală.[2] Praxa aceasta a fost confirmată definitiv prin sinodul trulan, care a orânduit prin can. 12 şi 48, ca cel ales întru episcop, fiind om căsătorit, trebue să se despartă de soţia sa în urma unei înţelegeri împrumutate, dar rămâne şi pe mai departe dator să se îngrijească de susţinerea soţiei sale într'o mănăstire depărtată de locul reşedinţei episcopeşti.[4]

Pe când, aşa dar, episcopilor li s'a interzis traiul în căsătorie, pe atunci el a rămas *îngăduit* pe seama presbiterilor şi a diaconilor.

Ne întrebăm acum: sunt *obligaţi* presbiterii şi diaconii să se căsătorească, pentruca să poată primì hirotonia, precum susţin unii, ori sunt liberi să intre în cler şi ca oameni necăsătoriţi. Răspunsul nu mi-se pare de loc îndoielnic şi supus discuţiei. Biserica noastră nu cunoaşte nici o învăţătură de felul aceleia, că taina căsătoriei ar fi o condiţie sine qua non pentru hirotonia presbiterilor şi a diaconilor. Tot asemenea nu există nici un canon şi nici un fel de prescript bisericesc care ar obligà pe preoţi să se căsătorească. In schimb găsim destule dovezi, mai ales din timpurile vechi, dar şi de atunci încoace, că în biserica ortodoxă au existat preoţi necăsătoriţi, cari renunţau de bună voie la vieaţa familiară, ca să se poată dedicà, neîmpiedecaţi de grijile famiei, slujbei lor bisericeşti. Această renunţare, bazată pe

[1] *Eus. Popovici*, Istoria bis. vol. I, pag. 462; *Hefele*, op. cit. vol. I, pag. 415–419.
[2] Vezi: *Pidalion*. pag. 5; *Şaguna*, *Enchiridion*. pag. 5.
[3] *Eus. Popovici*, op. cit. pag. 415–416.
[4] *Pidalion*. p. 155 şi 179; *Enchiridion*, pag. 103 şi 133; *Milasch*, Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche, ed. II. Mostar 1905, pag. 267–8 şi 636.

motive etice superioare, se aprecià din partea bisericii ca un merit. Preoţii cari râvneau la acest merit, nu se mai puteau căsătorì, fiind oprită căsătoria după hirotonire. O excepţie dela această regulă a făcut numai sinodul din Ancira (a. 314), care prin canonul al 10-lea a dat voe diaconilor să se însoare şi dupăce au fost sfinţiţi, dacă înainte de hirotonire au cerut şi au primit din partea episcopului lor încuviinţarea de a se căsătorì. Dar această excepţie nu s'a generalizat şi a fost numai de o scurtă durată, desfiinţându-se prin alte canoane,[1] cum vom vedeà din cele ce le vom înşirà.

Iată acum câteva dovezi, din cari se va vedeà lămurit, că preoţii n'au fost obligaţi în vechime şi nu sunt obligaţi nici astăzi să se căsătorească, dacă aşa vor ei să trăiască. Canonul al 26-lea apostolesc vorbeşte apriat de clerici necăsătoriţi, rânduind în privinţa lor: «Dintre *ceice au intrat în cler neînsuraţi*, vrând să se însoare, se pot însurà numai ceteţii şi cântăreţii», pe când presbiterii, diaconii şi ipodiaconii nu se mai pot însurà.[2] Aceiaşi măsură a luat-o şi sinodul al VI-lea ecumenic în canonul al 3-lea, iar în canonul al 6-lea, făcând provocare la citatul canon apostolesc, precizează următoarea normă, care şi astăzi este întocmai în vigoare: «Fiindcă s'a zis în canoanele apostoleşti, că *aducându-se în cler cei neînsuraţi*, numai singuri ceteţii şi cântăreţii pot să se însoare: şi noi aceasta păzindu-o, poruncim, ca de acum înainte nici decum ipodiacon, diacon sau presbiter să nu aibă voie a contrage căsătorie, dupăce s'a hirotonit, iară de va îndrăznì a face aceasta, să se depună; iară *de va voì* vreunul dintre ceice vin către preoţie să se căsătorească prin nuntă legală, aceasta să o facă mai înainte de hirotonia întru ipodiacon, sau diacon, sau presbiter.»[3] Cum vedem, canonul acesta lasă deplină libertate celor ce vin către preoţie ca să se căsătorească ori să nu se căsătorească, şi cere numai, dela cei ce voesc să se căsătorească, să o facă aceasta înainte de hirotonire. Acelaş lucru rezultă şi din cuvintele citate, pe cari le-a spus bătrânul episcop Pafnutie cu ocazia primului sinod ecumenic.

Citez şi cele ce le spune în această chestiune episcopul *Dr. Nicodim Milaş*, unul dintre cei mai buni canonişti ai bisericii noastre: «Conform normelor precise ale canoanelor în privinţa căsătoriei preoţilor, nu se cere în mod necondiţionat dela fiecare preot să se căsătorească înainte de hirotonie, *ci se lasă în voia*



---

[1] Vezi: *Enchiridion*, pag. 218.

[2] Cf. şi can. 1 al sinod. din Neocezarea.

[3] Prin canonul acesta se opreşte şi a doua căsătorie a preoţilor, a cărei introducere se discută de un timp încoace în biserica ortodoxă. In cazul că s'ar introduce, va trebui abrogat mai întâi acest canon, ceeace se va întâmplà, de sigur, foarte cu anevoie.

*liberă a fiecăruia să se căsătorească ori să nu se căsătorească.* In privinţa aceasta în biserica răsăriteană are valoare norma, că acela, care ca preot voeşte să trăiască în legăturile căsătoriei, trebue să se însoare înainte de hirotonie; în caz contrar trebue să-şi descopere hotărîrea înainte de hirotonie şi după ea sub nici o condiţie nu mai au voe să se căsătorească. Conform acestora s'a lăsat la voia liberă a preotului să-şi petreacă vieaţa în căsătorie ori în afară de căsătorie, cerându-i-se numai să-şi descopere hotărîrea ce a luat înainte de hirotonire şi apoi, ca preot, e dator să-şi ţină acea hotărîre. Dacă a intrat în cler ca om căsătorit, nu are voie să-şi lapede soţia, iar dacă aceasta nu se întâmplă, atunci nu mai are voe să se însoare.»[1]

Prin urmare: deşi în biserica noastră nu există celibatul, totuşi preoţii, cari voesc şi îşi exprimă această voinţă episcopului lor înainte de hirotonire, pot să rămână necăsătoriţi. Celibatul e una, şi anume acea lege generală pentru preoţi, care-i *opreşte* de a trăi în căsătorie, — preoţii necăsătoriţi din voia lor liberă sunt alta. Aceste două lucruri nu trebuesc confundate, când voim să lămurim punctul de vedere al bisericii ortodoxe, care şi în această privinţă a rămas întru toate în conformitate cu praxa şi cu normele bisericii vechi. Ea *nu impune* preoţilor săi să trăiască în afară de căsătorie, ca celibi, şi prin aceasta îi scuteşte de păcatele clerului celibatar, — dar nici *nu-i obligă* să se căsătorească, ci lasă la voia lor liberă să se decidă, înainte de hirotonire, ori pentru una ori pentru alta. Ea ţine la demnitatea preoţilor căsătoriţi, pe care a apărat-o faţă de rigorismul exagerat al celor ce ar fi dorit să se introducă celibatul, — dar tot aşa primeşte cu bucurie jertfa acelora, cari renunţă de bună voie la căsătorie, ca să poată slujì tot timpul şi cu tot devotamentul evangeliei Domnului. Numărul acestor din urmă erà mare în biserica veche, pe când în timpul nostru ei formează o excepţie rară de tot. Când numărul lor ar creşte, *dar numai din cele mai curate, mai sincere şi mai nestrămutate îndemnri morale*, iar nu ca să dea scandelă poporului, ei ar puteà fi de mare folos, cu deosebire unei biserici care trăeşte în strâmtorări din lăuntru şi din afară.

*Dr. Nicolae Bălan.*

[1] Op. cit., pag. 267.

# EVENIMENTE ACTUALE DIN BISERICA CATOLICĂ.

## Articolul Principelui Max de Saxonia.

Deci departe de a duce înainte chestiunea unirii în general, existența acestor uniți servește mai degrabă a o întîrzià. Căci, văzîndu-i, orientalii pot să-și zică: Iată ce ne așteaptă în cazul cînd am primì unirea cu Roma. Am încetà de a fi Orientali și am devenì Latini. Demnitatea Bisericii noastre ar fi înjosită; ea ar ajunge o slugă în loc de a fi o regină. Această poziţiune care se dă orientalilor uniţi vatămă chiar și raporturile lor cu ceilalţi catolici care îi socotesc numai pe jumătate catolici.

Nu spun asta ca și cum n'aș iubì pe acești uniaţi; dimpotrivă, mă interesez mult de soartea lor și muncesc pentru ei. Dar ceia ce vreu să spun e că în sine ar fi de dorit să-i văd uniţi ntr'un chip mai desăvîrșit și care să corespundă mai bine cu demnitatea bisericii orientale.

*
* *

Uniţi pe care i-am cîștigat acuma trebuiesc, de sigur, păstraţi.

Dar pentru a atrage cu adevărat biserica orientală, trebuie să urmezi un sistem cu totul deosebit de cel urmat pînă aici. Biserica orientală trebuie să rămie cu adevărat ceia ce este. Ea nu trebuie să-și schimbe caracterul. Cuvîntul de „unire" nu înseamnă că una din părţi trebuie să fie cu totul schimbată pentru a fi făcută în totul asemenea celeilalte. Acest cuvînt arată două lucruri care rămîn ceia ce sînt și nu caută decît relaţiuni reciproce între ele. E o ideie cu totul nedreaptă și care contrazice întreaga istorie de a privì Biserica orientală drept o fracţiune, o provincie a Bisericii romane care s'a despărţit de dînsa. Aceasta se poate spune despre protestanţii din Apus care formau odinioară o parte din Biserica latină, dar nici de cum despre orientali. Biserica orientală ar trebuì deci să rămîie cu totul independentă și să se cîrmuiască singură, așa cum face astăzi și cum a făcut dela începuturile creștinismului. Relaţiunile cu Roma ar trebuì să fie așa cum erau în vechimea creștină nainte de despărţire. Biserica orientală nu va șovăì, de sigur, să recunoască pontificelui roman drepturile pe care el le-a avut și exercitat în acea perioadă. Ea va primì hotărîrile ei în marile afaceri care privesc toată creștinătatea. Prin aceasta primatul ar fi salvat și unirea ar fi în acelaș timp nu numai un nume, ci și un fapt. Dacă Roma s'ar puteà hotărî vreodată să primească această ideie, unirea va fi posibilă. Dar atîta cît se va umblà după supunerea orientalilor către sistemul eclesiastic actual, orice încercare de unire va fi în zădar. Ar trebuì sacrificii pentru a puteà îndeplinì unirea; ar trebuì să se renunţe la unele tradiţiuni care există de secule. Dar pentru o operă atît de mare ca împăcarea creștinătăţii nu trebuie oare ca fiecare să facă sacrificiile necesare? De cîtă onoare se va încărcà papalitatea cînd ea va îndeplinì într'o zi acest act de abnegaţiune și jertfă pentru binele public și cauza creștinătăţii!

Atunci se va începe să se creadă în Orient că Roma e dezinteresată și sinceră în dorințele ei de unire. Până acum a existat ideia că toate astea pornesc numai din ambițiune, din setea de stăpânire, și nu dintr'un spirit cu adevărat creștin. Dacă Roma va supune pe Orientali regimului astăzi în vigoare, ea va trage foloase. Puterea ei va ajunge foarte mare, fiindcă va apărea ca stăpîna lumii. Prestigiul ei se va îndoi, mulți bani chiar îi se vor vărsà, avînd în vedere atîtea apeluri, cereri de dispense, etc. Deci totdeauna se va puteà spune că, făcînd aceste demersuri, ea lucrează din egoism. Dacă episcopii orientali vor trebuì să-și capete recunoașterea dela Roma plătind mii de franci pentru o bulă de preconizare[1] cum trebuie să facă cei apuseni, degeaba li se va spune că schimbarea pozițiunii lor are în vedere numai mîntuirea sufletelor. Dacă, din contră, Roma se va hotărî să restabilească față de Orient vechea stare de lucruri, atunci ea nu va primì nici un ban, nu se va puteà privì drept stăpînă a acestor țări, dar în acelaș timp va fi cîștigat un mare prestigiu real de o valoare neprețuită. Nimenea nu-i va puteà atăcà intențiunile, va fi limpede ca soarele că ea nu caută decît cauza lui Dumnezeu și mîntuirea sufletelor.

Totuș ar rămîneà de cercetat partea cea mai grea a chestiunii unirii: regularea deosebirilor dogmatice care există de secule între cele două biserici. E posibilă o unire cînd există o diferență de dogme? Nu e absolut necesar ca: ori Biserica latină să se lepede de dogmele care au fost dezvoltate sau definite mai tîrziu și care nu erau încă învățate în anticitatea creștină, ori Biserica orientală să primească toate definițiunile Apusului? Poate fi vorba de o unire sau prietenie între Biserici cîtă vreme ele nu sunt în înțelegere asupra lucrurilor divine? Evident nu.

Unitatea bisericească a presupus totdeauna unitatea de credință. Dar este de crezut ca una din cele două Biserici să se lepede de punctul său de vedere doctrinal?

Fără îndoială, Biserica orientală ortodoxă nu va renunțà niciodată. Ea și-a păstrat neatinse toate dogmele, așa cum au fost predicate ele de toți membrii Bisericii universale în anticitatea creștină. Ea nu va primì ușor niște definițiuni pornite dela Biserica apuseană fără cooperarea ei. Căci ceiace a iscălit la Florența, erà împotriva inimii ei; a fost silită de împrejurări. Cum poți nădăjduì să vezi Biserica răsăriteană mărturisind purcederea Duhului sfînt dela Fiul, cînd ea se ține de textul verbal al Evangheliei, de părinții Bisericii, de sinodul ecumenic din Constantinopol, de simbolul comun de credință care toate nu vorbesc decît de purcederea dela Tatăl? Tot așa e și cu alte puncte dogmatice care ne mai despart. La rîndul ei putea-va Biserica latină să renunțe la definițiunile timpurilor de mai tîrziu asupra purcederii Duhului sfînt, asupra purgatorului, etc.? Nu prea e de gîndit, pentrucă ea totdeauna va spune că acestea nu sînt decît dezvoltări

[1] Prin *preconizare* se înțelege la catolici «actul solemn prin care papa dă instituirea canonică unui episcop numit de autoritatea civilă».

și precizări a vechii doctrine. Dar dacă e așa, drept e ca ea să-și impuie vederile surorii ei din Răsărit, cum a făcut la Lyon și la Florența? Nu, și iar nu, căci prin aceasta se hrănește fățărnicia, făcînd pe oameni să mărturisească lucruri care li se par false. Atunci ce rămîne de făcut? Situațiunea nu devine desperată? S'a discutat veacuri în jurul acestor puncte dogmatice, și niciodată nu s'a ajuns să se înainteze această chestiune măcar cu un pas. Punctul de vedere al fiecăreia din cele două Biserici pare a fi cu totul îndreptățit; nici una nici alta n'ar puteà fi acuzată de erezie. Ce mai rămîne deci decît să găsești o înțelegere?

* * *

Ar trebuì să probăm că, cel puțin în multe puncte, între ambele Biserici nu există o adevărată deosebire de credință, ci numai de formule teologice.

Atunci unirea va fi numai dec t posibilă, și fiecare din cele două Biserici își va puteà păstrà felul ei de a învățà și de a mărturisì adevărul, fără ca una să impuie celeilalte sistemul ei dogmatic. Ar fi deci de datoria Bisericii apusene de a probà celei răsăritene că definițiunile ei nu sînt decît concluziuni scoase din premise cunoscute în anticitatea creștină. Biserica răsăriteana va recunoaște acest fel de a vedeà ca bun și legitim, fără a se simțì îndatorată ea însași să predice toate aceste dogme, și în chipul acesta vor puteà trăì în pace, una lîngă alta, fără a se acuzà reciproc.

Eretici care profesează învățături false nu pot fi tolerați în comuniunea bisericească. Dar pentru ce n'ar fi cu putință să existe oameni care nu cred in nici o învățătură mincinoasă și care totuși nu profesează tot ceia ce Biserica apuseană învață în zilele noastre? Sfinții din cele întâi veacuri au fost, fără îndoială, membri ai Bisericii catolice și chiar podoabele sale cele mai frumoase, și totuș ei n'au profesat învățătură că Duhul sfînt purcede dela Fiul, că există un purgatoriu, că sfînta fecioară a fost concepută fără păcat, etc. Ei bine, Biserica orientală se găsește neîncetat în aceiaș situațiune. Ea n'a luat parte la desvoltarea doctrinală a apusului, care i-a rămas străin, ea se găsește in neputință de a recunoaște toate astea. Să i se lase deci pozițiunea pe care sfinții din cele dintîi timpuri o ocupau; să i se îngăduie de a se mîntuì mărturisind ceia ce au mărturisit martirii și învățătorii (doctorii) Bisericii. Aceste deosebiri teologice nu trebuie să împedece unirea.

Ar trebuì chiar sa spunem și mai mult: Nu e vorba să restabilești sau să creezi o unire care nu există, ci trebuie să dai o expresiune vie celei care totdeauna a existat și care niciodată nu s'a perdut în totul. Cel mai bun punct de vedere ar fi să spui: Răsăritul și apusul niciodată n'au fost despărțiți total unul de altul; a fost totdeauna gelozie, dușmănii, o răcire regretabilă; dar legătura trebuie să devie mai puternică și relațiunile trebuie să fie exterioare și vizibile, nu numai invizibile. Deci ar fi acord de credință și în acelaș timp deosebire în unele puncte care, de unii, ar fi profezate așa zicînd implicit, adică că în cea mai mare parte sînt cuprinse în vechea doctrină, iar de alții ar fi profesate explicit. Dacă mai tîrziu s'ar întrunì

odată un conciliu ecumenic și liber al întregii creștinătăți în care chiar răsăritenii fără a fi constrînși de nici o presiune morală, s'ar încredință în totul de adevărul doctrinelor apusene și le-ar primi formal, atunci și ea va puteà predicà explicit și vestì aceste adevăruri, ceia ce ar fi cu atît mai fericit. — Iată în ce sens înțeleg eu cuvîntul „unire“. Aceasta trebuie să fie sub toate raporturile ceva absolut liber, nu o călcare a conștiințelor. Deci dacă eu vorbesc și scriu despre unire, vreu ca ea să fie înțeleasă în acest sens. Eu nu vreu să înșel nici pe Latini nici pe Orientali, făcîndu-i să creadă că sub această concepțiune eu înțeleg altceva. Această vedere poate fi chiar în contrazicere cu mai multe lucruri pe care le-am spus și scris mai nainte. Dar cu cît mai mult se studiază această chestiune, cu atîta părerea se schimbă

*
* *

Trebuie să adaug un cuvînt asupra mijloacelor de îndeplinit unirea exterioară și vizibilă între Biserici. După părerea mea, aceste mijloace sînt foarte simple. Ele sînt două arme foarte vechi, cunoscute de toată lumea și cu toate acestea destul de rar întrebuințate. Sînt acele care trebuie să servească la orice operă religioasă: ele se numesc: adevăr și dragoste. Adevărul, sinceritatea e lăudată de toți și cu toate acestea e atît de rar întrebuințată. E vorba să cunoști adevărul și să-l faci cunoscut așa cum este. Nu trebuie să te temi de el. El e totdeauna rege și frumos, chiar dacă cîteodată îngrozește. Necunoașterea adevărului se răsbună totdeauna.



Cît despre chestiunile orientale, în Apus nu e aproape nimenea care să le cunoască.

Pentru a le înțelege, trebuie să asculți nu numai părerea unora, ci și pe a celorlalți. Pentru a servì cauza orientală, trebuie să cunoști sufletul oriental, argumentele teologilor orientali, dorințele Bisericii orientale. In loc de aceasta însă ce facem? Ne închidem fiecare în odaia noastră, nu ne hrănim decît cu propriile noastre idei, închidem ochii pentru toate argumentele celeilalte părți, și cu toate acestea voim să judecăm treburile lor după vederile noastre proprii. Rezultatul nu poate fi decât o judecată slabă și adeseori chiar nedreaptă.

Inainte de toate trebuie să știi adevărul cu privire la origina nenorocitei despărțiri a Bisericilor. Nu se caută greșeli decît de partea Orientalilor, și nu voim să vedem lungul lanț de erori și greșeli săvîrșite de Apus. Nu voim să vedem decît greșelile lui Fotie, și nu studiem scrisorile adversarului lui, papa Nicolae I, care ne arată că acest pontifice, cu spiritul său îngîmfat, cu mândria sa, cu năzuința de a voì să stăpînească cu totul Biserica de Constantinopol și a o face numai o parte din cea a Romei, e poate tot atît de răspunzător de despărțire cît și Fotie. Mihail Cerularie e învinovățit pe dreptul, dar nu se comentează scrisorile papii Leon IX, adeversarul său, pline de ocări, făcute pentru a exasperà spiritele. De obicei nu se vorbește de impetuozitatea și spiritul violent al cardinalului Humbert, legatul său, care, de sigur n'a servit să îmbunătățească starea de lucruri. Dacă în cur-

surile mele asupra chestiunii Orientului n'am amintit aceste puncte, e că pe atunci nu studiasem în special aceste scrisori papale.

Cîteodată unii sînt înclinați să vorbească de binefacerile aduse de Apus asupra Răsăritului. Și nu se gîndesc că toată politica și pornirea popoarelor din Apus și chiar a papalității totdeauna au fost îndreptate, cel puțin în timpurile posterioare, împotriva Răsăritului. Se uită că prin încoronarea lui Carol cel mare s'a căutat formal detronarea Bizanțului, pînă acolo chiar de a disputà monarhilor săi vechiul titlu de „împărați romani"; se uită că s'a făcut războì împăraților și că li s'au zmuls posesiunile lor legitime din Italia, bazîndu-se pe donațiunea pseudo-constantiniană. Se uită că pretinșii cruciați au fost acei care au răsturnat imperiul de Răsărit, au robit Grecia, au apăsat-o și supus-o pe timp de veacuri. Se uită că, după porunca papii Inocențiu III însuși, au fost luate atunci proprietățile eclesiastice grecești fără cel mai mic scrupul. Li s'au luat bisericile și au fost prefăcute în sanctuare latine. Chiar episcopi în vrîstă au fost scoși din scaunele lor.

* * *

Cunoașterea adevărului e de asemenea foarte necesară și în ceia ce privește deosebirile dogmatice. Dacă voim să căpătăm o înțelegere pe acest teren, trebuie mainte de toate să știm starea de lucruri așa cum este.

Dar iată tocmai ceia ce a lipsit totdeauna. S'a scris mult despre aceste chestiuni, cel puțin despre purcederea Duhului Sfînt și întrebuințarea azimelor, care în evul mediu erà privit ca un punct de doctrină, nu numai de disciplina bisericească. Și totuși cunoașterea vederilor adversarilor și a greutăților reale lipsea. Fiecare priveà din nou chestiunea după punctul lui de vedere, argumentà în felul lui, și o împăcare a celor două opiniuni rămìneà totdeauna cu neputință.

La Sinodul din Florența au fost tratate toate aceste puncte deosebite, dar, în parte, într'un chip destul de superficial. Nu se cunoșteau nici istoria Bisericii, nici Părinții. Latinii se serviră de argumente false pentru a probà Grecilor că Duhul Sfînt purcede și dela Fiul. Se citează chiar un pretins cuvînt al Sinodului VII ecumenic care ar fi mărturisit această doctrină, dar acesta nu era decît un text fals. Se citează de asemenea texte false din părinții bisericești, alții au fost interpretați într'un chip artificial după dogma latină. De sigur, nu din rea voință s'a lucrat așa. Se credeà probabil că textele false care se citeau erau autentice, și nici Grecii nici Latinii nu posedau atunci destulă judecată critica nici simț istoric pentru a puteà să deosebească textele apocrife de cele autentice. Chiar mulțimea pretinselor texte patristice care mărturiseau purcederea de la Fiul impuse atît de mult unor Greci, pe cît se spune, că ei nu mai îndrăzniră să opuie nimic, și din cauza asta au primit doctrina latină, crezînd că ea fusese mărturisită deja de vechii Părinți. Cam tot așa a fost pînă în zilele noastre. Mai niciodată această doctrina și greutățile pe care ea le prezintă nu sînt bine desvoltate.

Tot așa e cu primatul papal. Se întrebuințează cele mai mici probe din antichitate, care demonstră oarecare autoritate a episcopului roman, drept

probă a dogmei despre primat așa cum e învățată astăzi. Nu se fac niciodată bine deosebirile și, fără nici o păsare, se identifică cu însași dogma texte care nu sînt de loc dogmatice. In chipul acesta opera devine ușoară, dar nu se taie nodul greutăților care nici măcar n'au fost zărite. Deci e o mare deosebire între o putere care există de fapt și o doctrină care învață că ea e stabilită direct de însuși Dumnezeu și că e o temelie necesară a Bisericii. Cu toate acestea polemica identifică absolut amîndouă aceste lucruri. Și fiecare Părinte care dă un oarecare titlu onorific episcopului roman, e privit deja ca martur al dogmei despre primat.

Acelaș fel de argumentare se întîlnește și privitor la chestiunea purgatorului. Chestiunea eficacității rugăciunilor pentru morți și acea a existenței unui purgator sînt privite ca absolut identice. De fapt însă nu sînt, fiindcă tot cel ce se roagă pentru morți primește deja prin asta chiar ideia unui loc de curățire.

Chestiunea prefacerii elementelor euharistice la liturghie, pe cît se pare, în Apus niciodată n'a fost examinată serios.

Noi ne-am întemeiat numai pe liturghia romană care nu are invocarea Duhului Sfînt (epiclesă). Neștiind deci nici liturghiile, nici învățăturile răsăritene, s'a zis că numai pronunțarea cuvintelor sfințite ale Mîntuitorului operează taina. Dar nimenea n'a scos vreodată bine în relief universalitatea întrebuințării epiclesei în Răsărit și vechimea doctrinei care vede în ea o parte principală a sfințirii. Sfîntul Ciril de Ierusalim, cel mai mare autor liturgic din vechime, nu e de sigur un martur de mic preț, nici o cantitate neglijabilă. Și cu dânsul alți părinți celebri din Biserica orientală învață acelaș lucru. Totuși nu se ține nici o socoteală de asta, și Orientalii de rit unit chiar și astăzi sînt siliți să mărturisească că prefacerea se săvîrșește numai prin cuvintele Mîntuitorului nostru. Dar atunci tot ritul solemn al epiclesei devine o ceremonie de prisos. Aceasta e o lovitură de moarte adusă liturghiei orientale, dacă tocmai ceremonia care formează punctul culminant e declarată ca lipsită de sens. Dar atunci Orientalul devine pur și simplu Latin. El nu mai consacră după riturile și doctrinele Bisericii sale, ci după acele ale Bisericii romane, chiar atunci cînd se servește de textul epiclesei. Și toată asta se face atunci cînd această opiniune latina niciodată n'a fost definită sau înălțată la rangul unei dogme, nici chiar în Apus. Şi totuși ar fi atît de ușor de împăcat ambele feluri de a vedeà. N'ar fi decît să se spuie că cuvintele Mîntuitorului sînt acele care produc, efectuează sacramentul, pentrucă ele trebuie să corespundă adevărului, dar că aceste cuvinte își produc efectul lor în urma consacrării Bisericii și din cauza intențiunii ei. Deci, deoarece în liturghia romană consacrarea se compune numai din cuvintele Mîntuitorului nostru, ele trebuie să-și producă efectul lor îndată ce sînt pronunțate. Din contra, deoarece în Biserica orientală, și după intențiunea ei, epiclesa, care urmează după cuvintele Mîntuitorului nostru, e partea principală a consacrării și sfîrșitul ei, rezultă că

în Orient cuvintele își produc efectul lor prin epicleză și că Mîntuitorul nostru e prezent numai cînd epiclesa e terminată.

Dacă nu se va primi această posibilitate, va urmà că unii din cei mai mari învățători ai Bisericii se găseau în rătăcire și că Biserica însași rătăceà prin mari întinderi de teren cu privire la misterul cel mai înalt al cultului lui Dumnezeu. Cine deci ar îndrăzni să primească o alternativă atît de supărătoare și cu urmări atît de grave? Un asemenea caz e acel al tainei mir-ungerii

(Va urma).

Arhim. *I. Scribau.*

---

# INTENȚII.

Iisus ne-a lăsat spre moștenire porunca iubirii, iar apostolul Ioan, la adânci bătrânețe, chiamă la iubire pe amicii săi din toată inima: «iubiți-vă unii pe alții»! Și învățătorul și apostolul au predicat numai iubire și edificiul măreț al creștinismului, se sprijinește pe temeliile dragostei. N'am puteà fi de loc fericiți, dacă disconsiderând cea mai delicată și mai plină de parfum chemare, a lui Iisus, ne-am retrage, făcându-ne robi «imperiului idealelor» lumii. *Tennyson,* a scris o poezie întitulată «*Palatul artei*», căreia îi servește de motiv, tocmai ideea exprimată mai înainte. Ne face cunoscuți, anume, cu un om cult și de spirit, care aveà deosebite aplicații artistice, și fiind și bogat, își adună de toate, ce credeà, că îl pot face fericit în egoismul său, deoarece erà foarte egoist. Din societatea distinsă unde petreceà, se retrage numai pentru a puteà trăi intereselor sale, într'un palat admirabil. Ușile castelului, unde locuià acum, erau poleite cu aur, în curte dintre rotonde întruchipate din narcise galbine și tuberoze, țâșneau sulițile de apă ale fântânilor săritoare, la lumina soarelui, ca niște șerpi de argint, seara și dimineața turnurile răsunau de glasul clopotelor, armonic, iar geamurile portocalii, sunt iluminate pururea cu focuri de artificii. Păreții camerelor îi împodobesc tablourile pictorilor celebri și din fiecare unghiu, arta te întimpină zimbitoare și prietenoasă.

Aici trăià omul mândru și singuratic, iar ce se aflà dincolo, peste ziduri, uitase de mult și nu-l mai interesà. Trei ani scurți a ținut floarea bucuriei lui. Deodată totul se schimbă. Peste întreaga splendoare a castelului, se lasă ceva greu, ca un blăstem; peste tot palatul plutește un evantaliu uriaș de tristeță și întunerec. În sufletul omului ca un spectru se sălășluește povara singurătății, iar duhul spaimei îl alungă zi și noapte prin salele și camerile pompoase, prefăcându-i palatul într'o groapă fără fund, cu gura deschisă. Geamurile frumoase de-aci înainte, sunt înecate într'un noian noptatic și umbros. Un instrăinat al iubirii și al mângâierii, se mistue acum, el, care se credeà ridicat sus, peste simpatia oamenilor, tocmai din lipsa simpatiei. Atunci, îl cuprinde căința, își sfâșie vestmântul de mătasă și strigă: «dați-mi o colibă într'o grădină, ca să jelesc și să mă rog».

Acum de-abià a învăţat, dar încă nu pe deplin, cum poate ajunge la fericire. Nici rugăciunea şi nici jalea, nu sunt singure numai satisfăcătoare. El trebue să mai înveţe şi aceea, că numai omul, care nu vieţueşte singur şi pentru sine, poate fi cu adevărat fericit. Noi, aici pe pământ, avem lipsă şi de ajutorul altora, nefiind în stare să facem singuri, tot ce ni-se pretinde. Avem lipsă, ca să intrăm în societate, să facem cunoştinţă cu persoane, să luăm faţă de ele o poziţie personală, să intrăm în relaţii bune. Astfel e şi pe terenul vieţii sociale şi pe cel al religiei. Iisus Christos, autorul mântuirii noastre, ne chiamă şi ne face semn să-l urmăm; noi îl putem ascultà, sau îl putem şi refuzà. Dacă urmăm chemării lui, atunci intrăm în relaţii intime cu el, îl întrebăm şi ne răspunde, îl agrăim, îl rugăm, îl iubim; refuzându-l, plecăm din apropierea lui şi ne căutăm alt conducător. O poziţie oarecare faţă de chemarea lui, trebue să luăm, indiferenţi n'avem voe să fim şi la dreptate vorbind, nici nu putem. Despre poziţia noastră personală faţă de Iisus, vreau să vorbesc în cele următoare, iar noi studenţii universitari avem ocazie să ne exprimăm şi să ne decidem, dacă luăm o poziţie personală pentru el sau împotriva lui, dacă vrem să-l urmăm, sau să ne depărtăm, nemulţămiţi, din faţa lui.

Speranţa mesianică, ce-a străbătut întreg testamentul vechiu, ca o potenţă istorico-religionară, stăpâneşte şi azi inima fiecărui Musulman şi n'ar fi de loc imposibil, să cetim într'o bună dimineaţă prin jurnale, că în Sudan sau în Marokko, s'a ivit un Mahdi (un fel de Mesia sau mai corect Paraclet). Vestea primită oare ne îndeamnă să luăm o poziţie personală faţă de el? Cred că nu. Pe politicianii puterilor mari, îi poate interesà de sigur şi mai cu seamă pe acei, cari visează zi şi noapte numai la cucerire de colonii nouă, iar la Berlin şi în Londra o astfel de ştire, poate produce temeri colosale, sau în fine chiar şi o criză de cabinet. Tot aşa-i mai poate interesà evenimentul cu Mahdi, pe studenţii, cari studiază semitismul şi islamismul. Dară e evident, că aceasta, nu înseamnă încă a luà o poziţie personală faţă de el. Noi, ca creştini vom judecà lucrurile din alt punct de vedere. Care-i deosebirea? Prima propoziţie ne spune: un oarecare Abdallah e Mahdi; iar cealaltă ne spune: Iisus e Christos! Cel dintâi, păşeşte în Sudan sau în Marokko, iar cel din urmă, în Palestina. Sudanul e departe şi Palestina tot astfel e foarte departe; Mahdi e un Musulmeu, iar Iisus, Evreu. Care e în fine deosebirea? Pentruce unul ni sileşte să luăm o poziţie personală, iar celalalt ne interesează foarte puţin? Socot, că veţi răspunde cu toţii, foarte limpede şi sper că tot aşa de convinşi, de simplu şi de satisfăcător, ca şi mine. Primind vestea despre un Mahdi nou în Sudan, ce poartă în sufletul său convingerea unui Christos şi prezentându-se el înaintea oamenilor, ca unul trimis de Dumnezeu şi aducător de mântuire, atunci suntem înţeleşi dela început, că aici avem de lucru cu aceleaşi puteri active, pe cari le urmărim de altfel punct de punct şi pas de pas, pe paginile istoriei tuturor neamurilor; aici, aceiaş voinţă omenească potenţată, aceiaş fantezie omenească,

acelaş intelect omenesc, aceiaş slăbiciune omenească, pe care o aflăm pe fiecare pagină a istoriei şi pe care o cunoaştem şi din propria noastră conştiinţă, devine activă. La Mahdiul din Sudan, nu poate fi vorba de o chestiune religioasă de origine divină, pe când la Christos tocmai acesta-i punctul principal, ce ne sileşte la poziţie personală, şi cu atâta mai mult suntem datori s'o luăm, cu cât prin Isus însuş, a pătruns în inimile noastre adevăratul spirit a lui Dumnezeu, sălăşluindu-se în sufletul fiecăruia, care ascultă serios la chiemarea lui. De voiu fi contrazis în afirmaţiile mele şi e dreptul ori şi cui s'o facă, atunci indiferentismul şi inpersonalitatea, a dispărut de pe terenul de luptă şi în ultima analiză aceasta o şi doresc. Atunci când privim cum el sue tronul gloriei, cum îşi întemeiază împărăţia, cum îşi zideşte biserica pe o stâncă, cum îşi samănă pe ogoare sământa învăţăturii, cum îşi câştigă numele strălucit, care este de-asupra tuturor numelor, i a succes Mântuitorului să ne facă, a nu ne cugetă numai la el, la el singur. Iisus, nu s'a mărturisit pe sine, nu s'a mărit pe sine, n'a veţuit numai pentru sine. Părinte, eu te-am preamărit pe tine, zise în ultimile oare. Religia e o problemă, şi pentru cel care a rezolvat-o enigma ei nu mai este enigmă, ci adevăr şi iubire, care ne conduce la poziţie personală şi ne alcătueşte în marginile cugetării şi voinţii toată comoara noastră internă. Religia este o întrebare studenţească modernă, în toată puterea cuvântului şi aşteaptă răspunsul nostru. Pentru noi studenţii, lumea e largă, e deschisă, e prea fără hotare uneori, ca orbiţi de lumina ce ne răsare de pretutindeni în drum, să perdem calea adevărului. Acum în o clipă mai bună, când prindem să cugetăm mai serios, nu ni se înpune ca o mustrare a conştiinţi întrebarea: crezi în Dumnezeu, crezi în Christos, crezi în biserică? Dar dacă ştim, răspundem şi de nu ştim, dar având inima deschisă şi curată, iar voinţa nobilă, Iisus, fiul, care işi are viaţa din Tatăl şi vieţueşte pentru Tatăl, căruia numai Dumnezeu i-a fost adevărul, şi care prin Dumnezeu primeşte aceia ce ni se preface nouă putere, tărie, îndreptare şi dreptate, ne iese în cale cu faţa blândă, că rănile cuielor pe mâni şi picioare, cu cununa de spini, pe care sângele său a făcut să răsară cei mai frumoşi şi roşii trandafiri, chemându-ne, strigându-ne pe nume: vino, vino, urmează-mi!

Din ideia lui Dumnezeu, putem face dealtfel o icoană sau un chip ce nu pretinde poziţie personală, reducându-o spre pildă din locul acela unde am fost obicinuiţi s'o avem şi punându-o faţă în faţă cu problemul imanenţei sau al transcendenţei, sau preschimbându-o într'un sentiment oarecare; căutând după ultimul scop şi motiv al creării şi depărtându-ne de revelaţie. Astfel nu mai avem nevoe să luăm o poziţie personală, dar în cazul acesta, am depărtat ideia lui Dumnezeu din marginile în cari a aşezat-o Iisus. Aşa cum ne-a dat el ideea lui Dumnezeu, nu poate fi inpersonală, pentrucă nu e numai un mijloc de umplutură, la un oarecare gol din maşina gândirii noastre. Dimpotrivă, în învăţătura lui aflăm pe Dumnezeu, care ne chiamă, pe Dumnezeu care-şi tinde braţul său după

oameni, pe creatorul nostru, care ne duce la sine şi ne face loc în împărăţia sa. În punctul acesta, trebue să ne formulăm din nou, următoarea întrebare, prin excelinţă personală: Este permis sau mai bine zis, am lipsă eu să-mi leg vieaţa de creatorul şi conducătorul universului? Poate există de fapt, o relaţie între cugetarea mea, între fiinţa mea şi Dumnezeu? Mai inainte de ce am răspunde, trebue să ştim, că atunci când ne apropiem de persoana lui Iisus, stăm înaintea religiunii şi aceasta e desigur o chestiune personală. Dar răspunsul nostru, depinde dela apreciarea modului cum i-a determinat lui Christos vieaţa concret, chiar acea comunitate, în care se află el cu Dumnezeu şi felul cum Fiiul înţelegeà şi rezolvà problema omenească, în contactul său intim cu Tatăl. Una e sigur, că aşa dupăcum ne înfăţişem imaginea lui Iisus, el se află într'o permanentă luptă. Nu există cuvânt, nu există parabolă şi nu există nici o istorisire în sfintele evangelii, care să nu-l arate altfel, decât ca pe un luptător îndrăzneţ. Şi despre ce se vorbeşte în această luptă? E foarte clar, împotriva cui poartă Iisus răsboiul, unde pune el hotarele, ce nu se pot trece şi linia până unde ajunge biserica sa. Lupta se dă împotriva acelora, cari reprezintă în om pofta, plăcerea şi lăcomia. Iisus a vorbit despre păcat foarte clar, punând împotriva lui, o contravoinţă energică, nu, nu, fără de nici o rezervă şi luptând nu s'a retras a-şi jertfi rudele, poporul şi vieaţa, totul pentru un ideal. Iisus impunând canonul moral cu necesitate, face strictă deosebire între bine şi rău, când e vorba de voinţa şi de faptele omeneşti; condamnă vieaţa rea şi iată, aceasta-i poziţia personală. Din două trebue să alegem una, sau ne împotrivim, sau îl urmăm. Dupăcum am mai arătat odată şi dupăcum Iisus spune *nu*, la aceeace formează cuprinsul voinţii noastre proprii, este exchis tot impersonalismul şi indiferenţa. Aici ne aflăm iar în faţa unei chestiuni studenţeşti, pe lângă care n'avem voe să trecem neluători de seamă. Noi studenţii mai cu seamă, avem să-i mulţămim lui Iisus faptul, că el se apropie de noi ca luptător şi ostaş credincios, faptul că chemându-ne împreună cu el, ne duce la luptă pe noi, împotriva noastră şi împotriva voinţii noastre. Pentruce e o chestiune studenţească? Noi studenţii, suntem oameni tineri şi tocmai tinerimea e chemată în primul rând să-şi clarifice anumite întrebări importante, pe cari din grabă le-a trecut uşor cu vederea. Să permitem oare fiecărei burueni netrebnice, care ne-a încolţit în inimi, să-şi desvolte tot trupul şi ramurile ei veninoase? Am eu lipsă ca să-mi îndeplinesc toată plăcerea, toată pofta şi toată cugetarea ademenitoare? Sunt oare eu chemat ca neglijându mi alte datorinţi sfinte faţă de neam, faţă de părinţi, faţă de prieteni şi de cunoscuţi, dar în fine faţă de cinstea mea de om naţional, să umplu mereu cupa vieţii cu distracţii şi plăceri neiertate? Nu voi îneca-o poate la urmă, până sus peste margini, cu lacrimi amare de căinţă? Sau poate că Isus tot are dreptate, când ne opreşte, când ne pune în vedere al său *nu* categoric? Da, are dreptate, inima aşa ne dictează, şi trebue să fim sinceri. Trebue să începem lupta acum de timpuriu, să începem lupta curată, sfântă, înălţătoare, lupta mare şi deci-

sivă, care se îndreaptă împotriva noastră, care ne pune sub canonul divin şi adevărat, care vitejeşte şi energic ne duce la cel mai frumos ţel al vieţii. Se cuvine să începem lupta de tineri, până când ochii albaştri ne sunt încă destul de limpezi şi nevinovaţi, cât timp obrajii noştri ne mai pot înflorì trandafiri, cât timp mai suntem în stare, dacă nu în public, dar cel puţin într'un unghiu retras de cameră, să svântăm de pe gene lacrimi cu năframa unei dulci amintiri; să purcedem la răsboiul sfânt ca studenţi şi nu bătrâni vestejiţi, când ne apropiem de groapă.

Dar încă ceva. Intelectul şi voinţa sunt cele două mâni, cu cari omul pătrunde şi face să răsune toate strunele realităţii. Să-mi destoinicesc numai un singur braţ? Dacă vrem să numim intelectul de braţul drept, în cazul acesta noi studenţii academici, suntem braţe drepte; cel stâng e foarte trist şi inert. Insă nu-i permis, ca neexercitându-l, să lăsăm ca să ni-se usuce cu totul, pentrucă atunci am pierde armonia şi simetria corpului. Dacă vrem ca aparatul nostru intelectual să rămână în ordine şi să avem un succes real în munca noastră de intelectuali, trebue să ne cugetăm foarte serios şi la voinţă. E o pagubă ireparabilă şi pentru noi şi pentru alţii, o negligare a voinţei. Dar e chiar în interesul chemării şi viitorului nostru apropiat, ca să ne lăsăm înduplecaţi la o mişcare personală, prin îndemnul învăţăturii lui Isus, împotriva acelui vrăşmaş, pe care-l numeşte păcat.

E important pentru noi, ca să fim atenţi şi la modul, cum Christos poartă lupta. In o măsură mai mică au mai fost de aceia, cari s'au luptat împotriva voinţii corupte, sau organismului, sau lăcomiei, sau făţărniciei. Nici unul însă, n'a fost aşa de iscusit ca şi dânsul, iar felul cum decurge răsboiul şi azi, ne mişcă personal şi pe noi. Cea mai admirabilă taină din toată opera lui Christos este, că el se luptă în pace. Nu există un singur cuvânt în sf. evangelii, care n'ar răsunà ca o fanfară şi n'ar tăià ca cea mai ascuţită sabie şi totuş nu e nici un singur cuvânt, pe care nu l-ar adumbrì mai multă floare, mai mult parfum şi mai multă dulceaţă. Christos e şi neînduplecat predicător de pocăinţă, dar şi binevestitorul păcii, deopotrivă, nu succesiv, adecă dimineaţa predicător nemilos, iar seara la asfinţitul soarelui evangelist, sau întors; nu deodată cu acelaş cuvânt, cu aceiaş faptă, cu aceleaşi braţe, cu aceiaşi ochi de porumbiţă şi de vultur. Pe buzele sale, acel *nu* pe care-l impune voinţii omeneşti în stricăciunea şi păcatele ei, nici când nu se iveşte singur, ci deopotrivă cu negarea de stâncă, din belşugul milei şi îndurării, afirmător şi duios, mai roşi ca merele de granate, buzele sale tremură de îngăduitorul, da, e permis, se poate. Lupta cu păcatul o poartă, ca blândul făcător de pace; o poartă în conştiinţa şi convingerea biruinţii şi tocmai de aceea în pace. Punctul acesta a-şi dorì tocmai să-l accentuez cu deosebire. Noi, în viaţa universitară, sub aripile libertăţii ei, ne aflăm în faţa unei grozave disonanţe, cât privesc principiile morale ale lui Iisus; concepţiile de morală ale tinerimii moderne sunt uşoare, sunt mai uşoare ca ori şi care altă ordine a vieţii într'o ediţie superfluă; ele întunecă, îngreunează şi răsbună partea mai

bună a ei. Cu siguranţă că dacă în persoana lui Isus ni-s'ar întrupà numai luptătorul, atunci a-şi cedà şi a-şi spune dela început: povara ta e grea, nu e uşoară, tu ne înalţi numai pe cruce, ne conduci numai la luptă, fără a ne dà şi speranţa biruinţii. Dacă n'am fi cetit nici odată încă, predicile lui Isus, fiecare cuvânt acum ne-ar rănì, asemenea ascuţişului de sabie, îndemnându-ne la contrazicere. Nici n'aşi mai scrie mai departe, dacă Domnul nostru de-opotrivă, când a spus cuvântul ce înseamnă păcatul, n'ar fi rostit şi cuvântul, care ne pune în vedere graţia şi îndurarea dumnezeiască. Acum îndată dela început, păşim la lupta noastră paşnici şi nu împreună cu spiritul temerii, dacă vom aveà succes sau nu vom aveà, dacă vom biruì sau vom fi sdrobiţi, ci ca unii ce am luat pe umerii noştri, vesmânt alb, strălucitor şi ramuri de finic spre întâmpinare, înaintea tronului dumnezeesc. Şi aceasta o face Christos, prin faptul că ne aduce pe pământ, chemarea cerească. El ne spune acel cuvânt al lui Dumnezeu, prin care ne chiamă la dânsul şi ne pune tot de-odată în suflet, dimpreună cu datorinţa la luptă, milostivirea şi îndurarea lui Dumnezeu. Declarându-ne plini de păcate, ne preface în drepţi şi îndreptaţi prin credinţă. Sub scutul braţului său nu mai avem lipsă de frică; acum ne-am eliberat din robia păcatului, acum ne-am făcut vrăjmaşi temerii, acum am devenit ascultători, acum ne-am întors, acum ne-am îndreptat, acum ne-am schimbat în fiii luminii, în fiii lui Dumnezeu. Ducem lupta în pace, purtăm războiul atât împotriva noastră, cât şi a altora, în conştiinţa îndurării dumnezeeşti atât pentru noi cât şi pentru ei, în convingerea că Dumnezeu iartă, fiind îndelung răbdător şi bun. Cine a văzut însă pe Iisus, cum înfrăţeşte la un loc mustrarea cu binevestirea evangeliei, cum judecă răutatea voită şi fără vrere, cum aşterne Ierusalimul lumesc sub sentinţa lui Dumnezeu, ca să-l mântuiască şi să întemeieze pe cel ceresc şi cum face de soţ la rai pe un tâlhar, pe un ucigaş ordinar, cine a ascultat şi a înţeles odată lucrurile acestea, nu mai poate rămâneà pasiv şi inpersonal, acela trebue să păşească faţă de Iisus, în cea mai intimă relaţie personală!

Aş mai tratà încă o chestiune pe scurt. Dacă considerăm faza ultimă, după lupta lui Iisus, în faţa noastră ne răsare atunci biruinţa lui, cu toată strălucirea şi sublimitatea. Când privim la Iisus, la cel pironit pe cruce, n'avem oare voie să spunem limpede, că indiferentismul e nenatural, e incult, e neştienţific, e nedemn de un om modern? Cine a luat odată parte la serviciul dumnezeesc al punerii în mormânt, stând în picioare lângă icoana prea frumoasă cu Iisus, ascultând până la sfârşit, şi poate chiar cântând împreună cu toţi tinerii sonorul cântec, la miez de noapte, acela nu-l mai poate uità. Imaginea lui Iisus pe cruce şi în giolgiuri, va urmărì pretutindeni inima şi sufletul său. Ele devin o avuţie proprie, un câştig personal, ce nu se mai poate pierde. In clipele acelea sfinte, când preotul revarsă flori, flori multe la picioarele Mântuitorului, căci pentru noi ne-au mai rămas poate florile îmbobocite şi ascunse sub rouă, cari vor desface petalele lor la adierea unei boare mai prielnice, — în clipele acelea putem

stà oare nepăsători, putem stà indiferenţi, putem stà reci şi de ghiaţă? Nu, nu vom stà, ci atunci asemenea acelui vultur, — care pe fiul său propriu, nefiind în stare să cate ţintă şi îndrăzneţ în ochii soarelui, îl prinse în ghiarele-i puternice, îi sfâşie pieptul, şi aruncându-l în prăpastie, îl sdrobì de stânci, — astfel vom lăpădà dela noi indiferentismul.

Dar să nu mă opresc aici, să mai spun încă ceva. Noi nu avem imaginea completă a lui Iisus în faţa noastră încă, dacă ni-l reprezentăm numai ca pe unul ce vieţueşte pentru Tatăl, ca să facă voia lui şi ca pe vrăşmaşul neîmpăcat al fiecărei greşeli şi păcat. Trebue să mai adaugem ceva. Tocmai pentrucă aflându-se el ca învingător deasupra păcatului şi lumii, prefăcându-ne şi pe noi în biruitori, e Domnul nostru. Şi el s'a pus statornic, ca Domn şi Stăpân, înaintarea tuturora, păşind înaintea noastră, ca un comandant ce spune, ce porunceşte: urmează-mi! El pretinde ascultare. Eu dacă voesc pot să-i deneg ascultarea; atunci i sunt duşman, i sunt contrar, atunci mă aflu faţă de el în opoziţie limpede dar onestă. Dar una e sigur, că de indiferenţă absolută nu poate fi vorba. Ascultarea pretinde poziţie personală: pentru el sau împotriva lui. Să ne gândim prin urmare bine ce facem, dar în curat trebue să fim odată pentru totdeauna.

Christos lucră pentru noi: ne serveşte, întemeindu-ne biserica pe-o stâncă puternică, pe învăţătura sa, iar biserica nu poate constà din acei cari privesc toate pasiv. Astfel nu se întemeiază o biserică, nu se face nimic. O biserică adevărată trebue clădită cu atenţiune şi fiecare cărămidă are să ia parte vie, parte activă, la întruchiparea ei; biserica are nevoe de oameni activi. Cei uniţi cu Iisus îşi îndeplinesc bine serviciul lor, altfel n'ar fi una; iar serviciul lor constă din aceia, că sunt una prin o ascultare necondiţionată. Deşi suntem convinşi de corectitatea şi adevărul din noţiunea ascultării, cum a înţeles o şi ne-a dat-o Iisus, totuş ea nu exprimă îndeajuns aceia ce voesc. Aici nu-i vorba de-o supunere orbişe, care ne-ar desfiinţà şi ne-ar copleşì cu desăvârşire. Ce e porunca lui Iisus? Fiecare copil ne poate răspunde, că Domnul ne-a poruncit iubire şi că ascultarea de Iisus e una cu iubirea.

Iată aici ne aflăm din nou înaintea unei întrebări studenţeşti. Toate semestrele noastre dela universitate, ne servesc ca o pregătire pentru ceva viitor. La ce să ne întrebăm? Oare ţinta finală a studiilor cari le fac să fie numai persoana mea, adecă să exist numai pentru mine însu-mi, să ajung la o anumită poziţie socială în lume, să-mi adun o oarecare sumă de noroc pentru mine, sau de plăceri, sau de bucurii, sau de succese? Ar fi triste acele studii universitare, dacă porunca lui Iisus, ar fi să ne rămână necunoscută şi indiferentă, dacă noi am fi să uităm cu totul ce-i serviciul şi dragostea evangelică, dacă ne-am închinà vieaţa unei ţinte egoiste. Şi un medicinist are datorinţa să ştie, că de aceea există pe lume, ca să ajute pe alţii şi un episcop trebue să fie convins, că chemarea lui este ca să înveţe pe alţii. Pentru aceia relaţia noastră faţă de Iisus o socot ca pe o întrebare studenţească modernă.

Vrem să ascultăm de el sau nu vrem? Aceasta-i chestiunea. Intocmai ca şi Hamlet, ne aflăm în faţa problemei vieţii. A fi sau a nu fi? Aceia ce este, e iubirea, e ascultarea de Iisus, aceia ce nu-i e negarea, e neascultarea. Avem în faţă lumina şi întunerecul, ce să alegem. Dar eu sunt convins, că puterea atractivă a luminei nu va lăsà, ca să piară nici unul în umbrele nopţii! Tu nu eşti o simplă monadă, ne spune Iisus; eu te aşez în biserică şi tu ştì că iubirea Domnului Iisus, le copleşeşte pe toate, şi spiritul şi corpul, şi sufletul şi inima, trebuinţe interne şi trebuinţe externe, ne dă tot felul de daruri. El are nevoie de noi cari suntem dispuşi să-l ascultăm, pentru anumite servicii, în biserică şi stat, pentru lipsa sufletească, pentru lipsă de tot felul, în luptă cu vrăşmaşul, în luptă cu răul, în luptă cu pofta, în luptă cu ispita. Aceasta o pretinde o relaţie personală. Aici a dispărut inpersonalismul; cine stă faţă de Iisus inpersonal, e duşmanul său mai rău, decât acela, care se luptă înpotriva lui.

Ce-a făcut şi face Iisus pentru noi, aceia este opera lui Dumnezeu în noi. Prin o jertfă am fost răscumpăraţi, prin iubire am fost mântuiţi. Dacă Dumnezeu, ar fi stat faţă de oameni indiferent, demult s'ar fi întors toate în starea dela început. Aici şi-a avut rostul religia, legătura pe care a ţinut-o şi a reînoit-o Dumnezeu cu omenirea. Un învăţat a spus odată: este un adânc, la care se coboară cu facla în mână, raţiunea; este o înălţime la care pe aripi vaste, se înalţă fantezia, acesta e adâncul filozofiei, aceasta e înălţimea poeziei şi a artei oratorice. Dar există un adânc şi mai adânc unde n'ajunge raţiunea şi o înălţime mai înaltă, la care nu-i în stare să se ridice puterea firească de imaginaţie, — acesta e adâncul dreptăţii, aceasta e înălţimea iubirii. Şi peste acest adânc şi peste această înălţime se întinde cerul nemărgenit de larg, al religiunii. Conştiinţa se coboară jos în adâncul ei şi sufletul vieţueşte în această înălţime».

Să ne coborîm conştiinţa în adânc şi să ne înălţăm sufletul! Oare s'a exprimat vre-odată mai frumos noţiunea religiei? Aici se înfrăţeşte cel mai curat realism, cu cele mai sublime ideale. In imperiul acesta frumos, să nu ne dorim cu toţii?

Noi vrem să-i mulţumim lui Christos, că darul său ni-a pătruns în inimi şi ne-a rechemat la cea mai minunată activitate personală.

*Dr. I. Broşu.*

---

Când cineva ajunge la vrâsta de 75 ani, nu poate să nu se gândească uneori şi la moarte. Pe mine mă lasă gândul acesta în linişte deplină, căci eu am convingerea tare, că spiritul nostru e o fiinţă de o natură ce nu poate fi nimicită. El e ceva ce trăeşte în veci; el e asemenea soarelui, care numai pentru ochii noştri pământeşti se pare că apune, dar de fapt niciodată nu apune, ci continuă să lumineze fără încetare.

*Goethe.*

# DOCUMENTE DESPRE ATITUDINEA UNOR BĂRBAŢI TRECUŢI LA BISERICA ORTODOXĂ.[1]

---

## Rugarea lui Bjering către Sfântul Sinod al Rusiei.

Baltimore, 12/24 Ianuarie 1870.

«Aparţinând până în această zi la Biserica romană, eu sunt însufleţit de dorinţa de a îmbrăţişà religiunea catolică apostolică ortodoxă a Răsăritului.

«Principiile convertirei mele sunt expuse în scrisoarea acì alăturată către S. S. Piu IX-lea, episcop al Romei.

«Ajuns, prin rugăciune şi studiu, la convingerea, că Biserica ortodoxă a Răsăritului a păstrat singură curăţenia învăţăturei evanghelice, voiu considerà de o fericire predicarea credinţei sale pe vastul continent american, unde spiritul omenesc caută cu atâta sinceritate adevărurile religioase.

«Pentru a o face aceasta cu autoritate, trebue să fii investit cu caracterul preoţesc, şi acesta este motivul pentru care cutez să solicit cinstea de a fi admis în clerul ortodox.

«Femeia mea şi copiii mei renunţă împreună cu mine la erorile latinismului şi au dorinţa să intre în turma Sfintei voastre Biserici.



«Binevoiţi, Sfânt-Sinod, a deschide porţile staulului vostru unor oi cari se'ntorc, după-ce au fost în rătăcire, şi nu refuzaţi binecuvântarea voastră pentru celce se zice:

«al vostru prea-umilit şi prea-supus servitor şi neofit.

Pentru conformitate comp. «*Bjering*».

«*D'union chrétienne*» XI. Anuée. Nr. 6. 1870.

## Scrisoarea lui Bjering cătră Piu IX-lea.

Prea Sfinţite Părinte!

Eu vin să depun la picioarele voastre, în deplină conştiinţă a răspunderii, ce iau asupra-mi, mărturisirea de credinţă, ce urmează:

Am fost până în această zi un aderent înfocat şi sincer al Bisericii romane, pe care o credeam singura apostolică.

Urmând îndemnurilor credinţelor mele religioase, am consacrat toate facultăţile inimei mele şi ale inteligenţei mele slujirei acestei Biserici. Dispreţuind interesele mele materiale, şi cu toatecă laic, m'am înrolat în falanga militantă a Bisericei din Roma.

---

[1] In articolul «La biserică!» ce l-am publicat în Nr. 7 al revistei noastre, am făcut amintire de câţiva bărbaţi din Apus, cari urmând îndemnurilor curate ale sufletelor lor au intrat în sânul bisericii ortodoxe. Iubitul nostru colaborator, dl. Ilie Beleuţă, catihet în Făgăraş, ni-a pus la dispoziţie, în traducere, câteva documente din cari se învederează convingerile acelor bărbaţi. Le publicăm cu plăcere, fiind siguri că vor fi primite cu interes de cetitorii noştri.

Ca teolog şi ca istoric, am lucrat pentru propagarea doctrinelor ei în domeniul ştiinţii; în calitate de publicist, în domeniul presei şi în sfârşit ca misionar, m'am dus până la marginile cele mai depărtate ale globului. Am fost să fac propagandă în Laponia.

In urmă am îndeplinit, în măsura puterilor mele sufleteşti, funcţiunea de profesor al seminarului catolic din oraşul Baltimore în Statele-Unite.

Dacă îmi iau îndrăzneala să-mi permit înşirarea acestor fapte, cari nu privesc decât smerita-mi individualitate, cauza este, că am ţinut să constat devotamentul, cu care am slujit Biserica romană. Acest devotament s'a împotrivit tristului spectacol, ce mi'l oferiau intrigile de sacristie, nedreptăţirile şi calculele temporale ale clerului roman.

Cu toatecă deplângeam aceste abuzuri, eu mă siliam să le adăpostesc subt mantaua dragostei. Aruncam răspunderea lor asupra greşelei individuale. In zelul convingerilor mele degajam Biserica romană de ori-ce solidaritate în actele, cari se săvârşiau în numele ei. Eu credeam în misiunea dumnezeească a papalităţii de a deslegà toate problemele mari religioase şi sociale.

Inşi-Vă, a-ţi fost prea-sfinţite părinte, care a-ţi adus cea dintâi vătămare acestor credinţe. Publicarea *Syllabus*-ului a făcut să se ivească în mine viermele rozător al îndoielii. Este cu neputinţă — mi-am zis — să existe o atât de flagrantă contrazicere între trebuinţele vitale ale societăţii omeneşti şi cele ale Bisericii lui Dumnezeu.

Este cu neputinţă, ca, pentru a fi creştin bun, să trebuiască să încetezi de a fi cetăţean, să te ţii departe de ori-ce progres, să-ţi interzici ori-ce lumină şi să mergi in întunerec retrăgându-te cătră nefericitele abuzuri ale evului mediu.

Inteligenţa mea nu voià să primească aceste teorii funeste, pe cari Sfântul-Scaun le proclamă *urbi et orbi*, dar inima mea ţineà la credinţele lui. Această luptă internă a avut drept rezultat următorul compromis între raţiunea mea şi simţămintele mele. Poveţe rele au putut să-l aducă 'n rătăcire. Insufleţit de cele mai bune intenţiuni, Piu IX-lea a săvârşit fără să o ştie, o greşală, pe care el sau următorii săi vor drege-o. Biserica romană nu rămâne de aceea mai puţin sfântă, curată şi adevărată. Să continuăm a o slujì, făcând rugăciuni cătră Dumnezeu să lumineze pre aceia, cari o conduc.

Acesta a fost, Sfinte Părinte, cel dintâi al meu popas (étape) pe calea Damascului.

Tot înşi-Vă sunteţi, care m'aţi făcut să merg înainte pe aceasta cale până la punctul, unde lumina a triumfat asupra beznei.

Convocarea Conciliului din Roma cu scopul exclusiv de a ridicà la stare de dogmă doctrinile Syllabusului şi cea despre imfalibilitatea papală a pus un capăt îndoielilor mele şi m'a aşezat faţă în faţă cu adevărul.

Ca creştin, ca cetăţean, ca om de studiu, eu împlinesc o întreită datorie morală ridicându-mi umilitu-mi glas pentru a Vă zice sărbătoreşte înaintea lui Dumnezeu şi înaintea oamenilor:

Sfinte Părinte, în numele meu şi'n acela al mai multor mii de laici, cari judecă ca şi mine, protestez împotriva învăţăturilor, pe cari voiţi să le faceţi să prevaleze şi cari contrazic toate legile omeneşti şi dumnezeeşti. Protestez în contra deplorabilului conflict, pe care îl ridicaţi între Biserică şi societate. Protestez împotriva osândirei sacrilege a oricărui progres şi a oricărei ştiinţe. Protestez în contra acelui principiu de infailibilitate papală, pe care voiţi să o înălţaţi la dogmă în contrazicere cu textul Evangheliei şi cu tradiţiunile bisericeşti.

Viitorul nu va întârzià să demonstreze urmările funeste ale acestor acte, împotriva cărora eu mă ridic cu toată tăria convingerilor mele.

Trebuinţa autorităţii şi unităţii religioase este aşa de puternică, încât e probabil, că protestări de felul celeia, pe care eu am curajul să o formulez, nu se vor ridicà decât în mod izolat.

Marea majoritate catolică nu va rupe pe faţă cu Sfântul-Scaun, dupăcum fac eu, dar indiferentismul va roade sânul catolicităţii, şi incompatibilitatea absolută a învăţăturilor romane cu trebuinţele sociale şi politice ale omenimei va săpà temeliile acestei Biserici, într'atâta, încât dărâmarea ei să o facă inevitabilă.

Ce rămâne de făcut în prezenţa unui rău aşa fără de tămăduinţă pentru sufletele sincere şi credincioase? Trebuesc ele oare, — părăsind această Biserică romană, la care convingerile lor nu le mai îngădue să aparţină, să se arunce, cu raţionalismul, ca unică buzolă, în apele agitate ale protestantismului, cu pericolul de a se sfărâmà de fatala stâncă a panteismului?

Acestea sunt întrebările, pe cari eu mi le-am pus cu mâhnire, şi pe cari aşa cred am ajuns să le desleg cu ajutorul rugăciunei şi al studiului.

Adăpostul, portul, pe care l-am căutat în vremea furtunei, este o Biserică, care a păstrat neatinse învăţăturile evanghelice şi apostolice. Este o Biserică, care n'a fost în contrazicere cu exigenţele vitale ale societăţii, cu progresul şi cu ştiinţa.

Este o Biserică care n'a amestecat cele timporale cu cele spirituale; care n'a avut Papă-Rege, şi care ş'a adus aminte, că Christos a zis: «Impărăţia mea nu este din lumea aceasta».

Este o Biserică, care n'a impus celibatul dregătorilor săi, care n'a vândut indulgenţe pentru a zidì temple; — este o Biserică, care n'a consfinţit o contrazicere aşa de monstruoasă, ca aceea a unui pontifice, care a putut subscrie o condamnare la moarte îndată după ce săvârşise sublima taină a Euharistiei. Este în sfârşit o Biserică, care a rămas credincioasă singurului regim, aşezat de Christos şi apostolii săi, regimul sinodal, adecă parlamentar.

Dumnezeu a binecuvântat silinţele mele. El a binevoit să mă mâne către acest port, pe care îl implorà Blândeţei Sale sufletul meu neliniştit şi abătut. Adevărata Biserică catolică şi apostolică, eu am aflat-o. Ea este

Biserica ortodoxă a Răsăritului, de care cea a Apusului nu s'a despărţit, decât pentrucă episcopii Romei voiau să domnească şi să stăpânească.

Aceasta Biserică a menţinut întreagă arca sfântă a învăţăturilor evanghelice.

Ea n'are pontifice-rege, căci nu-i adevărat, cum cu plăcere se afirmă, că împăraţii Rusiei sunt nişte papi ortodocşi. Aceşti suverani n'au nici un fel de caracter preoţesc, ei nu sunt decât cei dintâi creştini din Statele lor.

In Rusia, ca şi'n Turcia şi airea, Biserica ortodoxă este pusă supt regimul sinodal constituit de către apostoli. Aceasta Biserică nu silueşte firea omenească impunând celibatul dregătorilor săi, dar ea deschide sufletelor ostenite şi sleite refugiul vieţii monahale. Departe de a merge împotriva trebuinţelor omenirei, Biserica ortodoxă este apărătoarea lor cea mai eficace. Ea a contribuit la unitatea şi la puterea Rusiei. De mai mult de patru veacuri ea păzeşte în Orient diferitele naţionalităţi robite de de către Turci în contra degradării morale şi materiale a mohamedanismului. Ea este, care, în ciuda intrigilor şi a rivalităţilor politice, cari se desbat in Răsărit, serveşte ca punct de legătură (de strângere) pentru toate aceste naţionalităţi.

Acestea sunt meritele Bisericei ortodoxe a Răsăritului, cari mi s'au descoperit prin studiul aprofundat al trecutului şi analizarea imparţială a prezentului.

Aceste convingeri câştigate, ezitarea nu mai este cu putinţă. Aş nesocotì cea dintâi datorie de creştin, dacă, din consideraţiuni de interes sau de frica de a-mi vedeà bănuită curăţenia intenţiunilor mele, aş rămâneà mai departe în greşală.

Biserica ortodoxă va aveà bunăvoinţa — nădăjduesc, a-mi deschide braţele sale de mamă. Incepând de acum eu mă cred deslegat de toate angajamentele mele faţă de Biserica Romei, dar judec că împlinesc în faţa omenirei şi a Voastră-Insăşi, Sfinte Părinte, o datorie sacră expunând motivele convertirei mele.

Binevoiţi a nu vedeà în aceasta mărturisire o lipsă de respect pentru augusta Voastră persoană. Eu cunosc şi apreciez virtuţile voastre. Memoria-mi a păstrat întipărirea neştearsă a blândului şi binevoitorului vostru chip, aşa după cum l-am văzut sunt acum 4 ani la Roma. Eu ştiu, că voiţi binele, şi că nu faceţi răul, decât din neştiinţă. Dar adevărul are exigenţe, cari dominează toate consideraţiunile personale.

Sfântul Pavel, marele convertit al Damascului, a zis în scrisoarea sa cea către Galateni:

«Când un înger din ceriu vă va binevestì vouă, afară de ceeace noi am binevestit vouă, anatema să fie».

Eu nu merg aşa departe, cât o permite Sfântul Pavel, eu nu Vă anatematizez, Sfinte Părinte, ci rog pe Dumnezeu să aducă îndărăpt sufletul vostru într'adevăr îngeresc la adevărul Evangheliei. Eu îl rog cu

stăruinţă să vă uşureze de povara acelei regalităţi temporale, care apasă asupra voastră cu o greutate aşa de grozavă, pentru a Vă face să ajungeţi iarăşi, ceeace n'aţi fi trebuit să încetaţi niciodată să fiţi, adecă un păstor creştin în frumosul şi în sfântul înţeles al acestui cuvânt.

Eu sunt cu cel mai adânc respect, prea sfinte episcop al Romei,
Al vostru prea-umilit şi cu totul ascultător servitor.

*«Bjerring»*, cetăţean american.

Baltimore, 24 Ianuarie 1870.

(După *L'union chrétienne»* 1870. Martie Nr. 3.)

trad. ***Ilie Beleuţă.***

## MIŞCAREA LITERARA.

*Hans Wegener:* ***Noi Tinerii.*** Traducere de locot. N. *Petrescu* cu o prefaţă de *arhimandritul I. Scriban.*

Vălenii de munte, (tipografia «Neamul Românesc») 1911. 183 pag.

Pe terenul literaturii moralizătoare la noi până acum nu s'a lucrat mai nimic. Cărţile bune cu un fond adevărat creştinesc le poţi numără pe degetele unei mâni. Nici măcar operile mai de valoare ale literaturilor streine datorite unor scriitori de mâna întâi, nu s'au tradus în limba noastră.



In schimb ne putem mândrì cu o spuză de cărţi cu subiecte senzaţionale, cu conţinut de cel mai josnic senzualism, a căror influinţă otrăvitoare pentru moralul public nime nu o poate tăgăduì. Acestei împrejurări e a-se atribuì în mare parte acel fapt dureros, care tuturor oamenilor de bine le inspiră o legitimă îngrijorare, că păcatul urât al desfrâului din zi în zi ia proporţii tot mai mari şi continuă a face ravagii mari în toate straturile societăţii, mai ales însă în stratele societăţii noastre «culte». Cu uimire trebue să vedem azi, cum tinerimea de curând îşi pierde curăţenia trupului şi prin ea şi a sufletului, cum în urma desfrâului degenerează trupeşte şi sufleteşte şi în loc de a devenì un element folositor, un razim al societăţii, devine pentru ea, pentru neamul din care face parte un balast netrebnic, o lepră de care acesta nu se mai poate curăţì. Tinerii carì nici n'au mântuit clasele liceale, în timpul cel mai bun al desvoltării lor, se aruncă cu lăcomie în braţele desfrâului, pe care îl consideră de un act de cea mai pronunţată bărbăţie. Nu mai vorbim aici de acea speţă de «cavaleri irezistibili» pentru carì adulterul şi întreţinerea de legături păcătoase cu femeile decăzute sau inconştiente de menirea lor sfântă, este un motiv de sfătoşenie şi de lăudăroşie. Tineri cu bună educaţie, înzestraţi cu alese însuşiri, eşind din familie se dedau la viţiul urât al desfrâului şi-l practică fără scrupul, pentrucă în familie sau nu li-s'a vorbit de loc, sau li-s'a vorbit prea puţin de înfricoşatele lui urmări. Şcoala, la rândul ei, încă nu poate face tot ce ar trebuì în această privinţă, căci ori şi cum e destul de jenant pentru un dascăl să vorbească ex catedra despre pă-

catele sexuale şi despre urmările lor, în oarele de prelegeri elevilor săi, dintre cari o bună parte nici o cunoştinţă nu are despre ele. Tinerii astfel neorientaţi asupra unei cardinale probleme a vieţii, în multe cazuri chiar induşi în eroare de cei mai vrâstnici ca ei, cad cu siguranţă matematică în desfrânare şi desconsiderându-şi trupul, nu numai că îl fac organ al unui păcat, despre care, după cuvintele apostolului «ruşine este a vorbì», ci dintre o sută de cazuri în nouăzecişinouă vor purtà şi urmările nesocotinţei lor. Din cauza aceasta toate acele cărţi, cari dau tineretului îndrumări, cum să-şi păzească curăţenia vieţii trupeşti şi sufleteşti, aduc un serviciu nepreţuit nu numai tinerimii însăşi, ci şi societăţii şi neamului căruia îi aparţine acea tinerime. O astfel de carte bună şi de valoare este şi cartea cu titlul din fruntea acestor şire a lui H. Wegener, care la stăruinţa arhimandritului I. Scriban, prin hărnicia d-lui locot. N. Petrescu, acum în ciasul al II-lea a eşit de sub tipar şi în limba românească. Autorul vorbeşte «în chip firesc despre cele fireşti», cum însuşi ne spune în precuvântare.

In urma unei judecări greşite instinctul sexual a ajuns a fi privit ca o putere vrăjmaşă, care sapă la cinstea şi temelia demnităţii omului, pe când într'adevăr din punct de vedere al binelui obştesc, el este tot ce are omul mai nobil şi mai bun. Cauza, că puterea sexuală a ajuns un isvor de nefericire pentru om, sunt învăţăturile mincinoase şi educaţia greşită, care opreşte pe părinţi de a vorbì copiilor despre ea. Satisfacerea boldului sexual în afară de căsnicie, este interzisă nu numai de biserică ci şi de legile firi. Satisfacerea instinctului sexual prin masturbaţie (onanism), prin cercetarea localurilor publice de desfrâu şi prin întreţinerea unor «legături păcătoase», cari sunt un atentat mişelesc la cinstea femeii, nu este numai păgubitoare, ci şi dejositoare pentru un om, care ţine la cinstea şi demnitatea lui. Singurul mijloc pentru disciplinarea instinctului sexual, este voinţa, întărită şi nobilitată prin muncă. «Să iubim munca, fiindcă munca serioasă e un izvor de bucurie», iar după muncă nimenea să nu caute altă plăcere, decât aceea, care «creşte în ogorul muncii» şi care curăţă sufletul şi-l înalţă. Tot omul din lume să-şi păstreze curăţenia trupului şi a sufletului, căci cu aceasta e dator nu numai faţă de semenii săi, ci şi faţă de sufletul familiei mari, a poporului din sânul căruia a eşit. Am schiţat pe scurt ideile, din cari e brodată povestirea acestei cărţi instructive, pentruca cetitorii acestei reviste să se convingă despre fondul ei curat creştinesc. Autorul cărţii vorbeşte cetitorilor, «nu ca unul pentru care problema sexuală e numai o problemă», nici nu vorbeşte cucernic ca un tată, ci ca un camarad, ca un prieten, de aceea povestirea întreagă e atât de sugestivă, atât de limpede. Sunt puţine cărţile cari să trateze o problemă aşa de vastă şi de o extremă importanţă, din punct de vedere curat creştinesc şi evangelic, cu atâta vioiciune şi claritate. D-l locot. N. Petrescu a făcut un serviciu nepreţuit tinerimii cu traducerea în româneşte a acestei cărţi folositoare, pentru ceeace îi suntem mulţumitori.

Ceeace face, ca această carte să fie cetită cu plăcere şi cu atenţie încordată, pe lângă subiectul interesant, mai este şi limba clară, stilul corect şi vioi. Micile erori stilare şi puţinele germanisme, peste cari am dat în graba cetitului sunt prea puţine ca să întunece mersul vioi al povestirii, şi ele vor dispăreà cu totul în ediţia a doua, la care e absolut de lipsă să ajungă această carte, de care nu-i permis să se lipsească nici un om tinăr şi mai ales preoţii şi invăţătorii noştri.

**A. Popoviciu,**
preot.

*

***Scrierile lui Radu Cristescu***, publicate cu o prefaţă, date biografice şi note de *Arhim. Iuliu Scriban*. Vălenii de Munte 1911. Preţul Lei 1·50.

*„Ne-ai făcut pe noi spre Tine*
*şi neliniştit e sufletul nostru*
*până se va odihnì întru Tine“.*

Cetind aceste şire şi prefaţa la «Scrierile lui Radu Cristescu» simţeam că ţin în mână testamentul unui om, care a adunat în această vieaţă cu multă sârguinţă o avere frumoasă. Nu de acelea, pe cari «rugina şi moliile le strică şi furii le sapă şi le fură». Altă avere a strâns. Asupra lui s'a abătut vântul rece al morţii neaşteptate aducându-i glasul chemării din altă lume, răsplătitoare sârguinţelor pline de iubire. Şi el s'a dus, lăsând celor ce au suflet să primească bogăţiile adunate cu multă trudă ca să le chivernisească şi să le sporească, împărţind tuturora — căci averea adunată de el nu se stinge impărtăşindu-se mulţimea de bunurile ei, ci creşte mereu.

Scrierile lui Radu Cristescu cuprind comori de sentimente alese şi de idei înalte; mărgăritarele unui suflet încălzit şi luminat de flacăra iubirei de oameni, înşirate într'o limbă dulce, curgătoare, prinsă în stil mlădios, străbătut de duioşie. Din rostul şirelor curgând mângăetoare, sfioase când să dojenească, să desprinde şi se 'nchează personalitatea scriitorului, blândă, iubitoare ca o figură de apostol. Iată cât de drăgălaş ne intâmpină: «Ţie dragul meu, orice vei fi tu acum: preot, student ori seminarist, vreau să-ţi trimit aceste rânduri». Gândurile pe cari le poartă «tu frate dragă fii bun şi le primeşte cu voie bună în cămara sufletului tău». Şi ele ne răsplătesc din belşug buna primire, căci aduc căldură în suflet. Problemele vieţii ni-se înfăţişază în lumina unor concepţii la a căror înălţime morală numai suflete nobile au puterea să se avânte: «Suntem nişte drumeţi pe pământul acesta. Uneori îl străbatem voioşi, fără grijă ca în zilele copilăriei, alteori păşim încet, prin ploaie şi prin viscol de năcazuri».

«In drumul nostru întâlnim fel de fel de oameni. Sunt unii grăbiţi, cari aleargă până dau în groapă. Nici odată n'au vreme să se oprească în loc, să cugete serios şi să se întrebe, cât vor mai puteà alergà aşa într'una. Sufletele lor au aripi amorţite şi nu se pot înălţà mai sus decât duhorile pământului». «Sunt alţii, dragă prietine, care-şi bat joc de viaţă,

cum se zice în ospeţe şi-n beţii şi în fapte de ruşine. Trec prin lume ca printr'o sală de petreceri de cele mai urîte». «Alături de aceştia mai sunt pe lume, dragul meu prietin, şi oameni cari pricep că vieaţa aceasta nu este o jucărie cu care să ne desfătăm în toată vremea, ci o datorie grea. O datorie faţă de Acela, care ne-a dat vieaţă din vieaţa lui şi care ne va cere odată socoteală de cum am trăit-o pe pământ».

«Cei ce privesc astfel vieaţa nu-şi vor bate joc de ea, bătânduşi joc de ei singuri, nici nu vor alergà în neştire pe faţa răbdătoare a pământului». Dar în frământările după bunuri închipuite şi frământări deşarte a zilelor noastre, când numărul celor din urmă, a celor «liberi şi fericiţi» e mic, mulţimea celor de jos îşi poartă sarcina vieţii în întunerec şi suferinţă. «Lazăr zace la porţile noastre tot aşa de flămând şi dispreţuit ca şi pe vremea lui Iisus».

Pentru ridicarea lor la o vieaţă vrednică de om sunt chemaţi păzitorii focului sfânt, «aruncat de Mântuitorul pe pământ», la muncă grea şi îndelungată. Insă numai cu acea flacără în suflet să ne apropiem de altarul Domnului ca să-i slujim lui şi fiilor săi, căci e criminal acela care «fără iubire se apropie de altarul iubirii». «De aceea vino cu mine acum, când eşti pe pragul de a te preoţi, vino să urcăm împreună culmea din faţa noastră şi să privim o clipă în zarea depărtărilor. De aici, de sus, roteşte ochii larg, în jurul tău, ţinteşte-ţi privirea în adâncimile albastre de lumină, ascultă adânc, şi spune-mi de-ţi vine în auz — întâi ca o plutire uşoară de cântec depărtat — un tremur de suspine, pe care uneori vântul îl umflă, îl schimbă într'o furtună de gemete ori ţipete ce-ţi iau auzul. Le simţi tu toate astea şi ştii de unde vin?»

«Prin lume curge, dragul meu prieten, adânc şi fără margini însângeratul râu al durerii. In murmurul lui plângător îşi îneacă şi poporul nostru românesc jalea-i cuprinsă în cântece tânguitoare». Pentru aceasta să ne facem inima făclie arzătoare de iubire. «Transformat ca printr'o lumină cerească, vei aflà atunci în tine puteri, ce nici prin gând nu-ţi treceà să le ai şi vei alergà fără răgaz şi vei osteni sfătuind şi mângâind. Iar când vei vedeà, că nu poţi face pentru dânşii, atât cât îţi cuprinde sufletul — strânge în pumn lacrimile lor şi mergi de le varsă la picioarele acelora, cari au puterea să ajute mai mult decât tine, preot». «Să se poată zice şi despre tine că poporul îl căutà pe dânsul şi nu-l lăsau să plece dela dânşii că erau năcăjiţi şi-i învăţà pe dânşii mult». Să fim «o rază de mângăere tuturor. Şi dacă după toate acestea nu vom fi cruţaţi de răutatea omenească, nerecunoştinţă şi desamăgiri, să nu uităm că avem un ideal şi datorinţa de a-l respectà până la ultima suflare, că noi ştim de o răsplătire în ceriuri». Dacă acestea nu vorbesc destul de convingător că n'a fost idealism visător ce-a purtat peana lui Radu Cristescu, ne încredinţează despre aceasta cuvintele hotărite, scrise parecă anume pe sama celor cari păşesc în vieaţă visând şi trâmbiţând fapte mari creştineşti, fără să aibă în suflet căldura care ne dă puterea să le săvârşim, şi peste câţiva

ani îngenunchiaţi de nevoile cari pândesc pe cărările adevărului, n'au tăria să-i mai jertfească: «Nu ne trebuie dragă însufleţirea de o clipă — foc de pae — nici copilărească încercare de-a atinge dintr'un sbor ceriul ca să cazi îndată pe pământ, rănit pentru toată viaţa, ci însufleţirea cuminte şi trainică pentru lucrul ştiut bine, la marginea căruia să ridică luminos răsăritul faptelor mărețe». «Nu milă de aceia care coboară repede lăcrămi în ochi — ca să uite pe urmă tot aşa de repede — ci milă amestecată cu dorul ferbinte de a munci, de a ajutà neîncetat», şi «vom afirmà necontenit şi energic cu gândul, cu vorba şi cu fapta, credinţa în idealul nostru». Iar în scrisoarea II ne vorbeşte despre «o inimă cu simţiri largi, care să se însufleţească uşor şi să rămână aşa aprinsă până s'o consumă întreagă», sfârşind cu cuvintele: «Aceasta s'o avem».

Astfel scrierile lui Radu Cristescu s'ar puteà asemănà cu nişte floricele crescute pe straturile sufletului său adăpat din izvorul viu al credinţei, încălzite de iubirea-i neţărmurită. Adunate într'un mănunchiu strălucesc în frumseţe şi ne înviorează sufletul cu parfumul lor netrecător.

Cristescu vorbeşte inimii. Din scrisorile lui porneşte un îndemn puternic: «Sdrobiţi cătuşele de patimi, care ţin sufletul în robie şi-i lăsaţi sborul de lumină spre adevăr şi iubire, spre Dumnezeu». Cristescu a murit, dar glasul său nu a amuţit. Inimi curate i-se vor deschide şi cuvântul lui încă va chemà ostaşii lui Christos, închegând şirurile în lupta sfântă pentru stăpânirea iubirei.

Alături de «Scrierile lui R. Cr. un apendice ne lămureşte şi mai bine asupra personalităţii lui cu date amănunte, deşi aceasta în scrierile sale se vădeşte mult. Recomandăm această carte tuturor, dar mai ales preoţilor şi celor ce se pregătesc pentru păstorirea de suflete, în convingerea, că nici unul dintre acei ce-şi vor luà osteneala să o cetească cu atenţia care i se cuvine, nu va rămâneà nerăsplătit. ***Un cleric.***

Din «*Biblioteca pentru toţi*» ni-s'au trimis următoarele numere:

Nr. 579 Br. de Münchhausen: *Minunatele isprăvi vânătoreşti*, traducere de T. V. Negrescu Nr. 603 Traian Demetrescu: *Intim.*

***Darea de seamă despre «masa studenţilor români din Braşov»***, pe a. 1610/11, publicată de *V Oniţiu*, directorul şcoalelor medii gr.. or. române din Braşov. In decursul anului 1910/11 s'a cheltuit suma de cor. 5312·87 pentru ajutorarea alor 37 şcolari. In decurs de 13 ani, de când există această instituţie de binefacere, s'au cheltuit cor. 56,196·91 pentru ajutorarea alor 479 şcolari. Aducem aminte cetitorilor de cuvintele sf. Pavel: «Pe dătătorul de bunăvoie iubeşte Dumnezeu».

# CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

**Episcopul Ottokar Prohászka** dela Alba-Regală a fost luat la ţintă de curia papală. Câteva din scrierile valoroase ale episcopului au fost puse la indexul cărţilor oprite. Curia papală ţine seamă de ce se scrie de oamenii bisericei catolice şi dacă apare ceva socotit de primejdios pentru creştinii acestei biserici, opreşte dela cetire sub pedeapsa afurisaniei. Această grije a căşunat multe neajunsuri papalilităţii şi totuşi acum chiar şi împotriva episcopului, care are merite nepieritoare prin lucrările sale ştienţifice-religioase pentru biserica sa, se manifestă cu vehemenţă. Se susţine că e aici o manoperă a iezuiţilor, al căror stareţ din Ungaria ar aveà interesul să împiedece numirea episcopului Prohászka la Oradea mare. Scrierile socotite de periculoase pentru învăţăturile bisericei romane şi deci puse la index sunt: „Exagerările intelectualismului", „Catolicismul modern" şi articolul de Crăciun din „Egyházi közlöny". Episcopul s'a supus.



*

**Organizarea economică şi culturală a satelor noastre.** Secretarul „Asociaţiunei" noastre d-l Octavian Tăslăuanu, în revista sa *„Luceafărul"* Nrii 9 şi 11 se ocupă acum în mod amănunţit de această chestie de o importanţă covârşitoare pentru viaţa satelor. Nici noi n'am rămas indiferenţi faţă de ideile curente despre emanciparea economică şi culturală a poporului. Schiţăm acum şi părerile d-lui secretar, însoţindu-le şi cu oare-cari reflexiuni.

In primul articol „Organizarea satelor noastre" se face constatarea că fiecare generaţie premergătoare s'a încălzit de câte un ideal pentru înaintarea neamului nostru, iar starea culturală, socială şi economică de acum e rezultatul sforţărilor uriaşe ale acestor generaţii premergătoare, dela cari o am moştenit şi cărora se cuvine mulţămita şi recunoştinţa noastră a generaţiei tinere, căreia îi revine acum datoria de a continuà opera culturală începută, cu o însufleţire mai mare şi cu mai multe sorţi de isbândă, ferindu-ne de greşelile trecutului, pe cari trebue să le iertăm. Referindu-se apoi la frământările vieţii noastre publice cu toată îndreptăţirea cere înfrăţirea cuminţeniei bătrâneţelor cu energia tinereţii, pentru a se puteà duce la izbândă sigură lupta pentru drepturile de existenţă naţională a poporului nostru. Dar pentru izbânda acestei lupte se cere o disciplină severă şi o organizaţie temeinică, cari amândouă ne lipsesc. In special lipsa de organizaţie ar fi pricina încetei înaintări, pentrucă, fără aceasta nu vom puteà desfăşurà nici odată o activitate sistematică şi unitară după un plan bine determinat. Aşa, organizaţia e o problemă de viaţă pentru noi, iar aceasta trebue începută la sate, căci înflorirea şi întărirea satelor e garanţia viitorului nostru „Ţăranii trăiesc şi astăzi în multe părţi aceeaşi viaţă patriarhală ca acum câteva sute de ani, că oarbecă în cel mai ruşinos întunerec şi că sunt cu desăvârşire desorientaţi asupra rostului lor în lume. Aceste stări triste nu le putem înlăturà decât trezind în ţărani conştiinţa că fac parte dintr'un neam cu aspiraţii în viitor şi cu drepturi la o existenţă naţională independentă de mila mai marilor". Iată motivarea preocupărilor pentru organizarea satelor, ce trebue făcută prin societăţi culturale şi prin însoţiri economice, conduse de o centrală, din cari va rezultà apoi dela sine şi organizaţia politică (?) Baza întregei organizări a poporului va fi cea economică, acesteia însă trebue să-i premeargă organizarea culturală, care e mai uşor de realizat prin „Asociaţiune". Pasul cel mai însemnat înspre organizarea culturala a ţăranului, e chiar „Biblioteca poporală" a „Asociaţiunii", prin care s'au făcut peste zece mii membrii ai acestei instituţii şi rămâne acum să se desăvârşească o mai strânsă şi conştientă legătură a lor şi a celor ce vor urmà, cu Asociaţiunea. In acest scop şi pentru a trezì în suflete conştiinţa unei închegări culturale e de lipsă şi potrivită înfiinţarea aşanumitelor *agenturi*, cari să fie adevărate reuniuni culturale ţărăneşti, cari să ţină şezători culturale. Adunările cercuale ale despărţămintelor în viitor să fie adunări de ţărani „în cari aceştia îşi vor spune dorinţele şi vor discutà nevoile ce-i preocupă". Despărţămintele dintr'un ţinut în viitor vor ţineà în fiecare an adunări generale extraordinare pentru a trezì o mişcare culturală mai intensivă, continuă

și unitară. Agenturile sătești desvoltându-se își vor clădi o casă culturală pentru bibliotecă, întruniri și petreceri, la vreme aceasta va fi și căminul organizației economice pe care să o pregătească reuniunile culturale.

Al doilea articol „Organizarea economică a țărănimii" discută a doua problemă cardinală a vieții noastre naționale în legătură cu donația de 50,000 cor. a marelui binefăcător Vasile Stroiescu, în scop de a înființă bănci poporale. Situația financiară a poporului se măsoară după numărul și averea băncilor românești cari sunt o putere de cea mai mare importanță în viața economică și prin „Solidaritatea" constitue o adevărată autonomie financiară a poporului nostru, al căror viitor e pe deplin asigurat prin corectitudinea și solidaritatea operațiunilor ce le săvârșesc". Rolul acestor bănci e că prisosul de avere în bani alor noștri a fost concentrat și fructificat, ca să nu mai rămână neproductivi ori plasat la streini. S'a procurat un credit relativ ieftin pentru poporul nostru, dovedind prin circulația anuală, că e la noi o mare lipsă de credit. Și mai au un merit deosebit băncile pentru sprijinirea evoluției noastre social-culturale. Această organizație financiară însă nu ajunge pentru a opune o rezistență națională-economică mai ales tendințelor de cuceriri streine *prin cooperație*, căreia nu i-se poate opune decât iarăși o *organizație cooperativă națională*. Mișcarea cooperativă are o importanță hotărîtoare, dar pe care noi nu o prea cunoaștem și mai puțin o prețuim. Insemnătatea cooperativelor e de-odată și materială și morală, pentrucă „la temelia cooperației e spiritul de caritate, e altruismul, e principiul creștin al iubirii deaproapelui, care trebue să fie și temelia vieții noastre, dacă voim să ne apropiem cât de cât de o desăvârșire socială și morală". In partea materială cooperatorul ajunge să fie în acelaș timp capitalist, întreprinzător și lucrător și așa stăpân pe forțele, cari îi hotăresc viața economică. In jurul băncilor poporale rând pe rând se vor grupă celelalte ramuri ale cooperației. „Inființarea băncilor poporale întimpină însă la aparență obiecțiuni foarte serioase", pentrucă băncile existente ar satisface trebuințele de credit, care nici prin acelea nu s'ar ieftini. Dar ele trebuesc judecate dintr'un mai larg punct de vedere, cel social-economic, căci prin acestea s'ar face educația economică a țărănimii, i-s'ar „puteà trezì conștiința de clasă și conștiința națională a unei puteri, care nu se lasă condusă și stăpânită de ori-ce putere dușmană". Ar dedà pe țărani la mici economii, tot atâtea capitaluri mici, cari nu se pot concentrà la băncile mari. „Din băncile poporale se va puteà naște o puternică organizație cooperativă în toate direcțiile, cari prin munca statornică și disciplinată va contribuì la crearea unei solidarități sociale a țărănimii, la înaintarea ei morală și culturală. Iar acești factori de ordin moral și material sunt hotărîtori pentru conservarea națională a poporului nostru din această țară". Inființarea acestor bănci poporale însă fără concursul băncilor pe acții nu se poate, și aceste ar aveà și datoria să o facă conform unei hotărîri a „Solidarității" ca „băncile asociate să-și dea concursul material și moral pentru înființarea de însoțiri, special pentru însoțirile menite să ușureze și perfecționeze mijloacele de producțiune și circulațiune ale avutului poporului nostru". In cadrul Asociațiunii e cu neputință o organizare economică, dar nici să nu renunțe la donațiunea ce a primit, ci mai vârtos să stărue pentru crearea unei noi instituțiuni, din care să facă parte toate instituțiunile cari au îmbrățișat ideea coperativă. Aceasta ar fi o centrală a cooperativelor, care s'ar ocupà numai cu propaganda și organizarea, finanțarea însă să o facă băncile pe acțiuni.

Iată destul de pe larg părerile d-lui secretar, asupra organizării satelor noastre. Am inzistat atâta — într'o revistă teologică — pentruca să dăm chestiunii cât mai largă publicitate, nu pentru noutatea ideilor, ci pentrucă se preocupă în acest mod secretarul instituției care e chemată să îmbrățișeze întreg cuprinsul vieții poporului mai ales dela sate, care stă sub păstorirea noastră a preoților. Pentru activitatea noastră pastorală e hotărîtoare starea culturală și materială a credincioșilor noștri. Deci fiind vorba de această stare mijlocit se tractează și de slujba noastră. Nu voiu să arăt însă cum și întru cât se întemeiază isbânda activității noastre pastorale (duhovnicești) pe cultura și bogăția ori sărăcia satelor, ci în scurt voi mai reflectà la felul de organizare contemplat.

Suntem bucuroși că „Asociațiunea" desvoaltă o muncă tot mai conștientă și hotă-

rîtoare pentru înălțarea *satelor*, și acestei activități, noi conducătorii firești ai acestor sate, suntem datori și îi vom da tot sprijinul de care e capabil sufletul nastru dornic de a vedeà apucând poporul pe drumul ce duce spre progres în toate direcțiile. Aprobăm întru toate, că fără o organizație temeinică nu vom răzbì, ci dimpotrivă vom orbecà mereu isbindu-ne de atâtea neajunsuri. Socotim insă că a premers în deajuns acțiunea culturală pentruca acum să se înceapă, pe lângă străduințele de până aci, o agitație pe întreagă linia pentru infăptuirea organizației economice. Iar aici trebue să pornim dela băncile poporale, cum așa de cuminte ne povățuește d l Stroescu, „omul providențial care ne-a înțeles mai adânc durerile". Inființarea lor întimpină însă nu numai la aparență obiecțiuni, ci vor întimpinà chiar opoziție, pentrucă înființarea acestora pe *toate satele* invoalvă în sine reducerea băncilor noastre pe acțiuni la câteva bănci mai mari (4—5) după ținuturi, celelalte devenind superflue, deci fără drept la existență. Aceasta ar cădeà zdrobitor nu numai peste capul celor ce s'au dedat a înființà și în sate mai de rând bănci pe acții, unde acționari sunt câțiva oameni cu bani, cari râvnesc dobânzi mari fără multă trudă, ci în aceeași vreme invoalvă în sine reducerea și a funcționarilor de bancă, cari nu pot fi aplicați la băncile poporale. Aceștia vor fi cei doi opozanți aprigi ai băncilor poporale: de o parte oamenii dedați să ia dividende dela 8—12$^0/_0$ cari nu se vor puteà împăcà cu 4—5$^0/_0$ și funcționarii, cari își văd existența amenințată. Reducerea pretenziunilor celor dintâi e desigur un bine pentru poporul care erà stors de băncile mai mici de câte 12—15—18$^0/_0$, iară funcționarii, deși ar constituì o perdere națională, — ca oamenii cei mai independenți ai zilelor noastre, — întru cât însă rostul lor în afară de zidurile biroului e foarte redus, și întrucât prin infăptuirea băncilor poporale s'ar creà acea putere neînchipuită a neamului, ușor putem fi consolați de pierderea lor, mai ales că cei de pela cele câteva bănci, cari ar rămâneà, vor purtà grija pentru o desvoltare mai prielnică a vieții economice. In firul acesta de gândire se așteaptă zadarnic o acțiune a „Solidarității" pentru înființarea de bănci poporale, în jurul cărora să se grupeze organizația cooperativă. Și că așa e adevărul o dovedește faptul că „Solidaritatea" cu toată hotărîrea dela Brașov, n'a întreprins nimic în direcția făgăduită. Nici trebuințele de credit ale poporului nu le pot satisface în deajuns băncile pe acțiuni de azi, căci atunci nu am aveà atâția contribuenți pe la băncile streine, indiferent că aceste de fapt, ori numai fictiv, lucră mai ieftin ca ale noastre. Dar dacă prin un credit mai ieftin decât în trecut băncile au ajutat puterea de producție a țăranului, ele n'au făcut nimic pentru putința de valorizare a acelor producte al căror prisos îl exploatează și azi tot străinul hrăpăreț. Nu numai o valorizare însemnată a productelor s'ar realizà prin cooperație, dar chiar creditul s'ar ieftinì pentru țăran prin băncile poporale pe lângă alte foloase materiale și morale, căci având aceste deplină garanță ar căpătà bani (reescompt) cu 5$^0/_0$ cel mult cu 6$^0/_0$ și deci ar puteà dà împrumuturi, pe lângă un bun profit cu 8$^0/_0$ *esclusiv*. Nemai încasând proviziuni, taxe și competențe de scris, cari la băncuțele de azi uneori întrec alte 8$^0/_0$. Ba și din aceste 8$^0/_0$ ar rămâneà 1$^0/_0$ de întrebuințat pentru necesitățile culturale a satului. Fără acest percent foarte anevoie vom ajunge să înfiripăm o adevărată viață culturală a satelor, pentrucă ne lipsesc mijloacele materiale, fără de cari toate dorințele bune și nizuințele frumoase rămân platonice, căci țăranul numai cu greu mai poate da, și se dedă anevoie la jertfe de bunăvoie după poverile ce le poartă. Prin băncile poporale deci deodată s'ar veni în ajutorul țărănimii și materialicește, îmbiindui-se un credit mai ieftin ca azi acasă la el, și culturalicește, putând susțineà banca modestele cheltuieli culturale. *Casa culturală* chiar va trebuì să fie întâi a băncii, ca apoi aceasta să pună la dispoziție un local potrivit de conveniri, altcum agenturile — și dacă se înființează pretutindenea, cu greu se vor desvoltà, ca să-și aibă o asemenea casă. Dar nici atunci când toate satele vor aveà agenturi ale „Asociațiunii", deci de formă va fi o organizație culturală completă, ea va fi însă doară pe hârtie, căci de o nouă viață culturală nu va puteà fi vorbă nici cu atâția abonați ai „Bibliotecii poporale", până nu e un local potrivit, gazete și bibliotecă cu oameni, cari să dea îndrumări. Toate astea nu le putem aveà decât prin bani și banii nu se pot agonisi decât din profitul băncilor

poporale, deci *organizația economică trebue să servească ca mijloc pentru înfiriparea unei nouă vieți culturale.*

Dar se ivește întrebarea cum să se pornească această noauă organizare economică, dacă în mulțimea băncilor pe acții nu putem nădăjdui? Eu zic, cu ajutorul fruntașilor satelor, cu ajutorul conducătorilor firești ai acelora, deci mai ales prin preoțimea și învățătorimea noastră. La noi conferențele preoțești ca și cele învățătorești, pe lângă nevoile slujbei duhovnicești, pot face foarte bine obiect de discuție și propagandă chestia organizării economice și culturale, pe care tot ei sunt chemați să o înfăptuiască și să o conducă. Spre acest scop găsim de potrivit ca „Asociațiunea" să convină cu autoritățile bisericești asupra unui plan de muncă și în direcția acestei organizări, și de bună seamă mulțămirea va fi deplină și pe seama acestor autorități, cari în timpul din urmă ne îndeamnă mult să facem fonduri și fundațiuni, căci înseși băncile poporale vor suplini — poate cu mai bun succes — acele fonduri și fundațiuni.

Recomand deci și această modalitate de deslegare a problemei foarte însemnate atențiunii binevoitoare a d-lui secretar, a autorităților bisericești și a conferențelor preoțești și învățătorești.

*

**Enciclica papei despre separațiunea din Portugalia.** Prin o enciclică adresată cătră toți catolicii lumii, papa pune sub blăstăm legea de separațiune portugeză, și o declară de fără valoare față cu drepturile bisericești inalienabile. In cuprinsul enciclicei papa se jeluește de atacurile îndreptate împotriva bisericei în Portugalia. Amintește că îndată ce a ajuns la putere guvernul provizor al nouei republici, a luat tot atâtea dispoziții străbătute de cel mai radical spirit contrar bisericei. Ordurile religioase au fost asuprite, membrii lor alungați cu brutalitate, sărbătorile catolice apăsate, jurământul religios sistat, instrucția în școlile catolice oprită, separația întrodusă și episcopi au fost amovați. Și cu toate acestea sfântul scaun a fost îngăduitor, ca să nu apară, că e dușman guvernului portugez. Guvernul însă și-a încoronat lupta sa contra bisericei prin publicarea legii de separațiune și deci papa nu mai poate tăceà, trebue să desvălue întregei lumi creștine această lege înfiorătoare. Enciclica constată că această lege înseamnă despărțirea statului de Dumnezeu și respingerea religiunei catolice, mărturisită de aproape întreaga populație. De altfel legea în adevăr nu e de separațiune, ci întrucât privește bunurile materiale e spoliarea bisericei, iară pe teren spiritual e legea asupririi și jefuirii. De altă parte legea pricinuește corupția și nesupunerea clerului față cu forurile superioare, întrucât preoților suspendați de autoritatea bisericească sau celor căsătoriți, precum și văduvele lor și copiilor — le asigură favoruri. Asemenea năzuește să rumpă legătura dintre biserica portugeză și cea papală, precum și să împiedece Roma a se ocupà de biserica Portugaliei. De aceea pune sub blăstăm legea, iar episcopatul și clerul, care au osândit legea îi laudă și-i îndeamnă să rămână in armonie și comunitate cu Sf. Scaun. Acesta e cuprinsul enciclicei. (După „Egyházi Közlöny").

*

**Al cui e meritul?** Un preot mai tinăr avea darul de a predicà frumos și astfel se adunau mulțimi mari de oameni la biserică, ca să-i asculte predicile. Din acei ascultători, mulți au fost căștigați pentru Christos Mântuitorul prin cuvântul viu și plin de viață al preotului. Acest succes mare a umplut inima preotului cu bucurie, dar în acelaș timp și cu trufie și deșertăciune. Ca să nu apuce pe calea pierzării celor trufași, trebuia să i-se întâmple ceva ca să-l învețe smerenie și să-l umilească. Dumnezeu i-a dat această învățătură într'un vis. Preotul a visat că a sosit ziua judecății din urmă, când cu mare încredere s'a apropiat de scaunul dreptului judecător. Dar spre marea lui mirare i-s'a arătat drept răsplată cel din urmă loc in împărăția măririi. Atunci gândì el în sine: „eu am meritat de bună seamă mai mare cinste, căci câtă mulțime de oameni s'au întors la credință prin predicile mele". „Nu" îi răspunse părintele cel ceresc — „cinstea nu ți-se cuvine ție. Ai uitat pe aceea femeie bătrână, care totdeauna erà de față la predicile tale? Ea nu puteà ceti fiindcă n'a învățat; nu puteà vedea, fiind oarbă; nu puteà auzi fiindcă erà surdă. Dar cu toate acestea ea iubià mult casa Domnului și pe când ședeà într'însa la locul ei modest, se rugà într'una, ca cuvintele predicei să cadă pe

pământ bun și să producă rod mult. Nu predicile tale, ci rugăciunile ei au mântuit acele multe suflete de pierzare“.

*

**Mântuitor — Judecător.** O damă, care aveà un proces, a fost sfătuită de cunoscuții ei să consulte pe un anumit advocat și să-i predeá lui procesul. Din diferite motive ea a întârziat să consulte pe acel advocat până în momentul din urmă. Atunci a venit la el și a început să-i spună cauza pentru care a venit, dar îndată a întrerupt-o advocatul, zicându-i: „Ai venit prea târziu; nu mai pot să-ți fiu advocat, fiindcă am fost numit judecător în cauză“. — Păcătoșii, cari fac ca această damă, să-și tragă bine seama cu urmările. Cei ce se apropie acum de Christos, găsesc în El pe apărătorul și Mântuitorul lor. O de nu s'ar găsi nici unul care să întârzie! Drept aceea, lasă la o parte toate scuzele deșerte și te apropie acum de Christos, ca nu cumva atunci când vei fi silit să dai față cu El, în loc de apărător, să-ți fie ție judecător!

*

**Mântuită.** Predicatorului Whitfield i-au făcut câțiva ascultători aspre imputări, fiindcă într'o cuvântare a sa a zis că Christos nu ar respinge, ci ar primì și pe acei păcătoși, cari nici chiar lui Satana nu i-ar trebuì, pentru marea lor răutate. Predicatorul a răspuns criticilor săi prin următoarea întâmplare: „Inainte de aceasta cu o zi — a zis el — a venit la mine o femeie bătrână, care aveà o înfățișare foarte sărăcăcioasă și nenorocită și voià să-mi spună ceva“. „Dacă nu mă înșel — zise ea — Dta ai predicat în Dumineca trecută în biserica din strada în care locuesc eu“. — „Da, eu am predicat — i-am răspuns“. „O părinte, — adause ea cu inima sdrobită, — eu treceam din întâmplare pe la ușa acelei biserici și auzind vocea predicatorului am făcut ceeace n'am mai făcut nici odată: am intrat în biserică. Cele dintâi cuvinte pe cari le-am auzit au fost acelea, că Christos e gata să primească și pe aceia, cari și pentru Satana sunt prea răi. Crezi părinte că m'ar primì Christos și pe mine?“ — Predicatorul Whitfield a asigurat-o că Christos o va primì, numai ea să fie gata a venì și a se apropià de el. Cele ce au urmat, au întărit cuvintele predicatorului: femeia s'a apropiat cu sufletul de Christos, s'a convertit dela viața ei păcătoasă de mai 'nainte și a trăit câte zile a mai avut în convingerea deplină, că și pentru ea a pătimit Christos și i-a adus mântuirea.

*

**Din predicile de Tarnavschi-Voiutschi** a apărut și tomul III. Acest tom constă din 24 coale tipar text (375 pag.) și conține 73 predici pentru ciclul dela Dumineca XVII—XXXII după Rusalii, apoi pentru Duminecile dinainte și după Nașterea și dinainte și după Botezul Domnului. Afară de aceasta tomul III cuprinde și tabele de materii dela toate 3 tomurile cu indicarea temei ce să tratează în fiecare predică. — Se avizează toți abonenții că, având în vedere numărul restrâns de exemplare, acest tom se va expedà numai acelora, cari vor fi solvit prețul lui până cel mult într'o lună, după care termin exemplarele neachitate se vor desface altora, care le-au cerut și le cer încă. Prețul opului întreg (3 tomuri, cari cuprind 199 predici) este 18 cor. (pentru România 21 Lei) plus porto postal. A se adresà la *Dr. Dimitrie Cioloca, profesor de teologie, Karánsebes (Ungaria).*

# Tipicul cultului religios

*date și indigitări tipiconale pe luna lui Iulie.*

**Sâmbătă în 9 Iulie la vecernie:** Preotul, intrând în altar și luând epitrahilul, dă binecuvântarea, zicând cu glas ridicat: „Binecuvântat este Dumnezeul nostru...“, iar strana răspunzând cu „Amin“ zice de 3-ori „veniți să ne închinăm“ și cetește până la sfârșit psalmul de seara „Binecuvintează suflete al meu pre Domnul“. In acest restimp preotul ese pe ușa dinspre miază noapte din altar și postându-se în fața ușei împărătești, își cetește rugăciunile de seara din liturgier. Terminându-le aceste molitve, întră iară în altar pe ușa dinspre miază zi. Cetind strana psalmul de seara, preotul zice ectenia cea mare de începere „Cu pace Domnului să ne rugăm“. După vosglasul acestei ectenii strana cetește catisma prescrisă din psaltire și cântă pe melodia glasului de rând (în această zi glas 5) „Doamne strigat-am“ cu 10 stihiri, 7 ale Octoihului și 3 ale Mineiului. „Mărire“ din Mi-

neiu „și acum“ bogorodicina glasului de rând „In Marea roșie chipul miresei“. (Fiindcă în această zi la Mineiu nu se află „Mărire“ separat de „și acum“, se va cântă „Mărire și acum“ bogorodicina glasului de rând „In Marea roșie chipul miresei“). In decursul cântării „Doamne strigat-am“ se tămâiază întreaga biserică, iar când se cântă dogmatica glasului cu „și acum“ preotul îmbracă și felonul și cădind sfânta masă în chipul crucii ese pe ușa dinspre mează noapte, cădește din fața ușii împărătești, sfintele icoane, stranele și poporul și zicând „Inţelepciune dreaptă“ intră pe ușa din mijloc în altar. Strana după acestea cetește imnul de seara „Lumină lină“. Preotul după aceasta din ușa împărătească zice: „Să luăm aminte pace tuturor, iar strana răspunzând cu „și duhului tău“ cântă prohimenul de Sâmbătă seara „Domnul s'a împărățit“ cu stihurile lui pe melodia troparului glasului 6. Urmează după acestea ectenia „Să zicem toți“ după a cărei vosglas se cetește imnul „Invrednicește-ne Doamne“.

(Dacă Dumineca ar cădeà o sărbătoare mineală mai însemnată, atunci la „Doamne strigat-am“ se cântă 6 stihiri din Octoic și 4 din Mineiu, iar între prohimen și între ectenia „să zicem toți“ s'ar ceti și paremiile Mineiului). După imnul „Invrednicește-ne Doamne“ preotul zice ectenia celor 6 cereri și după al 2-lea vosglas al acestei ectenii urmează pe melodia antifonului (dacă n'are glasul antifon cu melodie specială, pe melodia troparului) glasului de rând stihoavna învierii din Octoic cu „Mărire“ din Mineiu „și acum“ dogmatica stihoavnei acelui glas, pe care s'a cântat „Mărire“. (De nu are Mineiul „Mărire“ separat de „și acum“, se cântă „Mărire — și acum“ dogmatica stihoavnei glasului de rând. După „Mărire și acum“ dela stihoavnă, strana cetește „Acum slobozește, — Sfinte Dumnezeule, — Preasfântă Treime, — Tatăl nostru“. După vosglasul „Că a Ta este împărăția“ strana cântă troparele în ordinea următoare: 1) troparul învierii a glasului de rând, 2) „Mărire“ troparul Mineiului, 3) „și acum“ bogorodicina troparului acelui glas din Octoic, pe care s'a cântat troparul Mineiului. (In această zi troparul „Pre Cuvântul cel împreună“, „Mărire, Mucenicii Tăi Doamne întru nevoințele sale“, „Și acum, — Taina cea din veac ascunsă“. După tropare preotul din ușa cea mare, stând cu fața către popor, zice: „Înțelepciune“, strana „Binecuvintează părinte“. Preotul: „Celce este binecuvântat Christos Dumnezeul nostru totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor“, strana „Amin“ și „Intărește Doamne pe preaînălțatul împăratul și regele nostru N. N. în sfânta dreapta credință a dreptcredincioșilor creștini în veacul veacului“. Preotul, închinându-se spre icoana Născătoarei de Dumnezeu, zice: „Preasfântă Născătoare de Dumnezeu mântuește-ne pre noi“, strana „Ceeace ești mai cinstită decât Heruvimii etc.“. Preotul, făcând închinăciune spre icoana Mântuitorului, zice: „Mărire Ție Christoase Dumnezeul nostru, nădejdea noastră mărire Ție“, strana „Mărire — și acum“, „Doamne miluește-ne“ de 3-ori, „Intru numele Domnului binecuvântă părinte“ și preotul face otpustul dupăcum este arătat în liturgier. După otpust strana cântă „Stăpână primește rugăciunile robilor Tăi“.

**Dumineca în 10 Iulie SS. 40 de mucenici din Nicopolia Armeniei glas 5 vos. 6. Evangelia la liturgie dela Mateiu „In vremea aceea intrând Isus în corabie“.** La utrenie: Preotul intrând în altar și luând epitrachilul, dă binecuvântarea zicând: „Binecuvântat este Dumnezeul nostru“ Strana răspunde cu „Amin“ și zicând „veniți să ne închinăm“ de trei, ori cetește cei doi psalmi de dimineața din octoic sau ciaslov. După aceea zice „Mărire — și acum“ — „Sfinte Dumnezeule“ — „Prea sfântă Treime“ — „Tatăl nostru“ și troparele prescrise după cei doi psalmi dintâi din Octoic sau ciaslov. Preotul zice ectenia „Miluește-ne pre noi Dumnezeule după mare mila Ta“ și celelalte, iar după vosglas zice strana „Intru numele Domnului binecăvintează părinte“. Preotul binecuvintează zicând: „Mărire Sfintei și cei de o ființă, de viață făcătoarei și nedespărțitei Treimi totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor“. Strana „Amin„ — „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu“ de trei ori și „Doamne buzele mele vei deschide“ de 2 ori și cetește ceilalți psalmi de dimineața. In timpul cetirii acestor psalmi preotul eșind ca la vecernie și postându-se în fața ușei din mijloc își cetește molitvele de dimineața din liturgier. Urmează apoi ectenia cea mare de începere „Cu pace Domnului să ne rugăm“ iar după vosglasul ei strana cântă pe melodia troparului glasului de rând (azi glas 5) „Dumnezeu este Domnul“ de 4 ori și troparele în ordinea în care s'au cântat seara la vecernie. După I a stihologie a caftismei din psaltire urmează ectenie mică dela preot, iar după vosglas pe melodia troparului glasului de rând strana cântă seria primă de sedelne din octoic. Urmează a II-a stihologie și ectenie mică și seria a 2-a de sedelne. Nemijlocit după seria a 2-a de sedelne strana cântă troparele învierii „Soborul îngeresc“ cu stihul „bine ești cuvântat Doamne, învață-ne pre noi îndreptările Tale“ înaintea fieștecărui tropar. In decursul acestor tropare biserica întreagă se tămâiază și se trag clopotele. După troparele învierii preotul zice ectenie mică, iar strana cetește ipacoiul și cântă antifoanele glasului de rând. (Fiind și sărbătoare Dumineca, după seria a doua de sedelne, se cântă polileul cu pripelele, apoi troparele învierii iar după ectenie mică dela preot se cântă sedealna polileului și numai după aceea se cetește ipacoiul și se cântă antifoanele glasului). Cântate antifoanele, preotul din ușa cea mare zice: „Să luăm aminte, pace tuturor“ strana „și duhului tău“ preotul „Inţelepciune“ iar

strana cântă prohimenul antifonului cu stihir'le lui. După prohimen zice preotul: „Domnului să ne rugăm", strana „Doamne miluește-ne", preotul „Că sfânt ești Dumnezeul nostru și întru sfinți te odihnești" strana „Toată suflarea" de 3 ori. Indică apoi preotul îmbrăcându-se și in felon evangelia utreniei zicând: „Și pentruca să ne învrednicim a asculta sfânta evangelie pe Domnul Dumnezeu să-l rugăm", strana: „Doamne miluește-ne" de 3-ori. Preotul: „Cu înțelepciune dreaptă să ascultăm sfânta evangelie pace tuturor". Strana: „Și duhului tău". Preotul: „Din sfânta evangelie a lui N. cetire". Strana „Mărire ție Doamne, mărire ție". Preotul dupăce zice „să luăm aminte" cetește din ușa cea mare evangelia utreniei care este la rând După evangelie strana cetește „Invierea lui Hristos văzând" și psalm 50 și cântă pe melodia glasului 2 „mărire — Pentru rugăciunile apostolilor Tăi". „și acum — Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu" și pe melodia glasului 6 stihul „Miluește-ne Dumnezeule după mare mila Ta etc." cu stihira „Inviind Isus din mormânt" Zice apoi preotul ectenia „Mântuește Doamne poporul Tău" cu vosglasul „Cu mila și cu indurările" (fiind și o sărbătoare mineală Dumineca, după psalm 50 se cântă cu stihul „miluește-ne Dumnezeule" nu „Inviind Isus" ci stihira sărbătorii din mineiu) Urmează catavasiile (a Bunei vestiri și numai când întră vre-o sărbătoare se cântă ale sărbătorii) cu ectenie mică și sedelnele mineiului la peasna a 3-a și ectenie mică și condacul și icosul glasului de rând la peasna a 6-a. Peasna a 8-a se cântă cu stihul „să lăudăm, bine să cuvântăm", iar după această peasnă preotul zice: „Pre Născătoarea de Dumnezeu și maica luminei întru cântări cinstindu-o să o mărim" și strana cântă „Mărește suflete al meu — Ceea-ce ești mai cinstită" și celelalte apoi însași peasna a 9-a a catavasiilor cu stihul „Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuește-ne pre noi". Ectenie mică, sfetilna învierii „mărire" sfetilna mineiului „și acum" bogorodicina sfetilnei învierii din octoic. Urmează „Toată suflarea" pe melodia glasului de rând cu stihirile hvalitelor pe 8 toate din octoic. (De este o sărbătoare mineală 4 din octoic și 4 din mineiu). „Mărire" stihira evangeliei, a rândului „și acum — Prea binecuvântată ești". Aceasta împreună cu doxologia cea mare pe melodia antifonului glasului de rând. După doxologie de e la rând glas 1, 2, 3, 4 troparul „Astăzi mântuirea" de e la rând glas 5, 6, 7 sau 8 troparul „Inviat-ai din mormânt". In decursul cântării hvaliteler preotul pregătește după rânduiala din liturghier proscomidia, la doxologie cădește biserica și pe credincioși, iar după vreunul din cele 2 tropare de mai sus, începe sfânta liturgie.

**Duminecă în 17 Iulie.** Dum. a 7-a după Rusalii a SS-lor Părinți dela sinodul a 6-lea ecumenic, glas 6 voscr. 7. Evangelia la liturgie dela Mateiu „Zis-a Domnul învățăceilor săi, voi sunteți lumina lumii". (Caută-o in 25 a lunei lui Noemvrie.)

**Marți în 19 Iulie la vecernie.** Inceputul cu binecuvântare, cu cetirea psalmului de seara și cu ectenia cea mare de începere: „Doamne striga-tam", cu stihirile pe 8 (glas 1) și cu „mărire — veniți împreună pravoslavnicilor", „și acum — Cine nu te va ferici Prea sfântă Fecioară" din mineiu. Vohod „Lumină lină" prohimenul de Marți seara și cele trei paremii, Ectenia „să zicem toți" „Invrednicește-ne Doamne", ectenia celor 6 cereri și stihoavna mineiului cu „mărire — și acum" tot de aici. „Acum slobozește" și după „Tatăl nostru" troparul sfântului și bogorodicina „Taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută" și otpust.

**Mercuri în 20 Iulie S. Proroc Ilie, la utrenie**: La „Dumnezeu este Domnul" troparul sfântului de 2 ori „mărire — și acum" „Taina cea din veac ascunsă". După ectenia mică cele 2 serii de sedelne din minei, cu ectenii între ele și Polileul. După pripele urmează ectenie mică și sedealma polileului și antifoanele glasului 4 dela sărbători cu prohimenul mineiului. Evangelia utreniei dela Luca: „In vremea aceea se mirau oamenii de cuvintele darului". După psalm 50 urmează stihirile pe glas 2 și „miluește-mă Dumnezeule" și canonul Sfântului cu sedelnele la peasna a 3-a și condacul și Icosul Sfântului la peasna a 6-a. După peasna 9 ectenie mică și sfetilna Sfântului cu „mărire — și acum" bogorodicina ei. Hvalitele mineiului și doxologia cea mare.

**Duminecă în 24 Iulie.** Dum. a 8-a după Rusalii glas 7, vos. 8. Evangelia liturgiei dela Mateiu: „In vremea aceea, văzând Iisus popor mult".

**Duminecă în 31 Iulie.** Dum. a 9-a după Rusalii glas 8, vos. 9. Evangelia dela Mateiu: „In vremea aceea silit-a Iisus pe invățăceii săi să intre în corabie".

*Cantor.*